

2/50
- 1913 - NOVA Soc. Val. Brig.

LEGUM VALLESIAE

COLLECTIO

A COMMISSARIIS AD HOC DELEGATIS

PROPOSITA.

Soc. Val. Brig.

SEDUNI,

Apud ANTONIUM ADVOCAT, Typographum.

~~~~~

1820.

TA 850/a

LEGES

ET OBSERVATIONES PRÆLIMINARES,

1. **L**EX nulla nova hujus codicis effectum retroactivum habere potest.

2. Magistratus cujuscumque gradus in suis respective parochiis tenentur juxta pias et antiquas consuetudines omnem suam impendere auctoritatem et præbere assistentiam parochis ad debitam religioni reverentiam et morum probitatem conservandam.

3. Nulli communitati competit facultas erigendi statuta (vulgo arresta) quibus libera emptio et venditio fundorum inter personas particulares impeditur; si quæ exstant, abrogata sunt.

4. Lex hæc se non extendit ad bona communitatis *qua talis*, præsertim ad sic dicta bona *Echeutæ*, seu reversibilitatis ad communitatem, circa quæ communitati competit facultas seu vetera conservandi statuta, seu nova erigendi; dummodo legibus generalibus non sint contraria, neque stringit partiarios alpium, quæ ut bona Communitatis reputantur, et circa quæ erecta statuta et consuetudines conserventur.

5. Sed et neque desenus, neque communitas facultatem habet conservandi arresta, quæ obicem ponerent libero commercio rerum fungibilium (denrées) aut similibus productorum qualiumcumque in patria, sive de deseno ad desenum, sive de communitate ad communitatem, sive inter personas particulares.

6. In omnibus, quæ in hoc codice non specialiter, aut non sufficienter continentur, ad jus commune habeatur recursus, et hujus constitutiones observentur.

7. In feudis, quæ forsitan adhuc non abrogata, nec redempta, supersunt, observandæ sunt antiquæ leges feudales, donec illa redimantur.

8. In qualibet parochia, ultra libros parochorum sedulo ab his juxta leges canonicas conscribendos et conservandos, constituatur secretarius, qui registra *natorum*, de-

funclorum et conjugatorum conscribat, qui pro qualibet inscriptione percipiat bazeum. Onus hoc incumbit præsidi communitalis, qui vel ipsemet, vel per alium fidelem id exequatur.

9. Ut exactius hæc fieri valeant, aut pater, aut mater, aut in eorum defectu patrini intra sex hebdomades a nativitate, hanc indicare secretario tenentur, nomen et sexum neonati, nomen et cognomen parentum, diem et locum, in quo natus est. 2.º Intra eundem terminum conjux superstes secretario indicare tenetur obitum, diem locum, nomen et cognomen, et ultimum domicilium defuncti conjugis, item nomen et cognomen parentum, si sciatur. 3.º Intra similem terminum *alteruter* conjugatorum indicet secretario diem et locum, in quo conjugati fuerunt, utriusque nomen et cognomen ac parentum, si sciantur.

10. Si forte quis extra locum domicilii ordinarii, et in alia parochia nascatur, sepeliatur, vel sponsi conjungantur, aut si hi ex diversis parochiis sint, utrobique fiat inregistratio.

11. Si solutus aut soluta decederet, hæredibus dicta obligatio incumbit.

12. Pœna pro singulis hisce casibus in negligentes statuta est quatuor Francorum Helveticorum ærario status applicanda.

13. Singulis annis secretarius registra sua conferat cum registris parochorum respectivorum, ut si defectus irrepissent, corrigantur, quam collationem, ut Rdmus Episcopus, parochis suis præcipiat, rogatur.

14. Annus computatur ad dies tercentos sexaginta quinque, mensis ad triginta, hebdomas ad septem, dies ad horas viginti quatuor: *Quatuordena* dies quatuordecim indicat: Denominatio *anni et diei*, annum et sex hebdomadas denotat.

15. Pœnæ, quæ in eos statutæ sunt, qui contra leges prohibentes huic codici insertas delinquant, in codice pœnali reperiuntur.

CODICIS CIVILIS.

LIBER I.

TITULUS PRIMUS.

DE STATU CIVILI ET POLITICO PERSONARUM.

16. **C**IVES seu patriotæ Vallesiani reputantur, qui secundum constitutionem tales sunt, secundum quam nulli communitati licitum est, quemcunque alienigenam non patriotam recognitum in communarium aut civem recipere.

17. Patriotæ censentur etiam proles illegitimæ patrem patriotam habentes, item proprie dictæ *expositæ* (enfants trouvés, Findelkinder) quarum parentes ignorantur.

18. Quinam ad exercenda jura politica civis activi, aut ad officia consilarii communitatis præsidis ejusdem promoveri, quomodo ad dandum suffragium, aut ad assequendum officium desenale apti et capaces sint, pariter ex constitutione desumendum est.

19. Nullus, quamvis sit patriota, nomine *alterius* deseni, quam illius in quo communarius est, et in quo ordinarium habet domicilium, ad aliquod superius officium *reipublicæ* aut *deseni* nominari potest.

20. Domicilium autem hac in parte aliquis ibi habere censetur, ubi per majorem anni partem habitare consuevit: Patriota tamen ubique in patria illud figere valet, quamvis ibi communarius non sit, nempe in loco, ubi bona fundalia possidet, nisi ab exercitio juris civitatis sit suspensus.

21. Uxor, nisi separatim habitet, sequitur domicilium mariti: miles in exteris agens, uti et filius, nisi proprium habeat, domicilium patris. (*Plura in libro quarto.*)

22. Jus civitatis seu patriotæ amittitur :

1.º Per renuntiationem expressam.

2.º Pro fœmina, per matrimonium cum non patriola.

3.º Per condemnationem ad mortem sive naturalem, sive civilem, exilium perpetuum, detentionem seu reclusionem perpetuam : hæc tamen privatio non nocet uxori aut liberis condemnati.

4.º Qui sine licentia status extra patriam verum figit domicilium, et simul per litteras naturalisationis exteræ genti adgregatur, ubi, ad hanc consequendam requiritur, ut quis juri civitatis priori renuntiet, hocce pro se ipso amittit, non vero pro suis.

23. Qui sine naturalisatione alibi figit domicilium, tenetur singulis vicenniis jus patriotæ per recognitionem renovare, sub pœna amissionis, salvo in his omnibus jure fœderum.

TITULUS II.

DE JURE PERSONARUM.

24. PERSONÆ aliæ sunt *infantes*, aliæ *impueres*, aliæ *puberes*, aliæ *minores*, *maiores* aliæ, quædam sub potestate *patria*, aliæ *emancipatæ*, aliæ *legitimæ*, aliæ *illegitimæ*, aliæ *legitimatæ*, aliæ *mares*, aliæ *fœminæ*, hæque vel *solutæ*, vel *nuptæ*.

25. Infantia durat usque ad annum *decimum* ætatis inceptum : impubertas, pro fœminis usque ad annum *decimum quartum* ; pro masculis *decimum sextum* completum ; ubi incipit minoritas, quæ pro utrisque durat usque ad *vigesimum quintum* pariter completum : a quo incipit majoritas.

26. Liberi usque ad majorennitatem manent sub potestate *patria*, nisi emancipentur, aut pro emancipatis a jure habeantur.

27. Quousque se extendat patria potestas circa peculium filiorum familias et prolium, sive ratione dominii, sive administrationis, tum ex jure communi desumendum est, tum ad ea attendendum, quæ de successione dicuntur; interim pater ipso jure liberorum tutor legitimus reputatur.

28. Personæ omnes, quæ sub patria potestate, sub tutore vel curatore sunt, non censentur esse *sui juris*.

29. Vi patriæ potestatis, potest pater cum consensu judicis loci et præsidis deseni, si filium vel filiam degenerem habeat, quamvis pœnas per tribunal infligendas non mereantur, reclusionem eorum in domo correctionis cum, vel sine labore in favorem domus subeundo executioni mandare poterit. Expensas pro victu persolvit reclusionem petens, detrahere tamen valet mercedem, quam forte reclusus ob laborem in favorem domus exantlatum, meritis fuisset.

30. Licet eadem potestas tutori aut cûratori competere possit, attamen aut reclusio, aut ejus tempus, aut modus aliter statui nequit, nisi in conventu septem propinquorum consentientium, a judice præsentem adprobeatur, opus insuper est ad effectum resolutionis, ut accedat ratihabitio præsidis deseni, eamque approbent duo alii præsides ex duobus diversis locis; hi propinqui non sint reclusi, aut recludentis.

31. Pœna sic statuta ex post minui, aut mutari potest per patrem aut similem conventum: nec ullum honori, aut famæ infert præjudicium: permittitur tamen ad parcendum expensis, ut reclusio fieri queat in camera arresti desenalî. In casu n° 29 recursus patet recluso ad concilium status.

32. Pro ipso jure emancipatis, et juris sui habentur,

1.º Nupti, per matrimonium cum præcepto consensu valide initum, si separatim a patre habitent.

2.º Clerci, ad subdiaconatum promoti.

3.º Præpositi communitatum, saltheri judicum.

4.º Notarii.

5.º Gradu doctoratus insigniti post annum vigesimum completum.

33. Masculi minores completo anno ætatis decimo

octavo emancipari et veniam ætatis impetrare possunt per ascendentes masculos, aut horum defectu per conventum familiæ, in utroque casu coram iudice.

34. Minores licet emancipati, nec alienare bona, nec hypothecare nec mutuo accipere queunt.

35. Legitimi sunt, aut pro talibus a jure habentur, qui ex legitimo matrimonio, etiam putatio, sed bona fide pro valide habito, progeniti sunt, ita ut proles, quæ post matrimonium celebratum, post centesimum octogesimum quartum diem, vel primum tercentesimo decimo die post mortem aut absentiam mariti nata, habeatur pro legitima, nisi de illegitimitate plene constet, vel per iudicium expertorum, vel per absentiam aut impotentiam physicam mariti plene probatam.

36. Pro legitimis etiam habentur *expositi*, quorum parentes ignorantur, et quorum sustentatio oneri cedit statui, qui illis sine liberis decedentibus succedit.

37. Vere legitimis æquiparantur legitimati per subsequens inter parentes matrimonium legitimum, si reipsa nati sunt ex parentibus postea conjugatis, inter quos vel tempore conceptionis, vel partus legitimum consistere potuit matrimonium; si nempe de paternitate aut ex legibus, aut ex agnitione patris, sufficienter constet.

38. Legitimati per rescriptum ante secundam septembris anni millesimi octingentesimi secundi, pro talibus habendi sunt a *data* et ad tenorem instrumenti legitimationis.

39. Legitimationis hodiernæ per rescriptum comitorum effectus sunt :

1.º Gaudent legitimati ad instar legitimorum juri-
bus patriotarum.

2.º Vi renunciationis, qua supremus jure successionis alias sibi contra illegitimos competente cessit, per donationes et testamenta acquirere, ac instar legitimorum de rebus suis disponere valent; et illis succedunt ab intestato decedentibus, qui de jure.

3.º Collateralibus tamen, et parentibus, qui proles legitimas superstitibus relinquunt non succedunt : bene vero parentibus nullis liberis legitimis relictis decedentibus, et tunc *ne-*

cessario in duabus tertiis eorum, de quibus, illi disponere possent, nec quoad has interest an plures proles fuerint legitimatæ, an una tantum.

40. Illegitimorum seu bastardorum sustentatio, ubi parentes ad illam præstandam incapaces sunt, incumbit communitati loci, seu domicilii parentum; per annum et diem communitati domicilii matris; postea patris, si de hoc constet.

41. Fœminæ, seu mulieres quantumcumque discretæ, sub tutela aut curatela constitutæ esse censentur; si in ætate pupillari sint, tutore provideantur; si puberes aut minores et solutæ aut viduæ, curatore, si opus sit; apud conjugatos autem nomine curatoris est maritus.

42. Hinc solutæ, sine consensu tutoris aut curatoris et consiliariorum valide pacisci nequeunt, nec in judicio comparere; sicut nec viduæ nomine liberorum suorum, et in horum præjudicium sine auctoritate curatoris aut in hujus defectu duorum consanguineorum *propinquorum prolium* in præsentia judicis interposita.

43. Mulieres conjugatæ, de consensu *mariti* pacisci et comparere in judicio possunt.

44. Judex, ad uxoris aut prolium aut propinquorum quorum interesse poterit, petitionem, eidem (uxori) de idoneo curatore providere debet, ne bona illius seu sine, seu cum sua voluntate a marito sine sufficienti positione dilapidentur, et multo magis tunc, cum contra hunc in judicio comparandum foret.

45. Viduæ, pacisci et in judicio comparere nomine prolium possunt, si in testamento patris prolium tutrices institutæ sunt, non tamen sine consensu duorum reconciliatorum.

46. Consensus curatoris, et reconciliatorum necessarius est, ut uxor valide cum marito paciscatur.

TITULUS III.

DE NUPTIIS.

47. **N**UPTIÆ, quas consensus facit (matrimonium) sunt sacramentum laïcis proprium, quo vir, et mulier secundum præcepta Ecclesiæ junguntur.

48. Prohibetur liberis ante majorennitatem sine consensu parentum, aut in horum defectu sine consensu curatoris nuptias contrahere, sub pœna privationis facultatis disponendi propter nuptias, in casu, quo parentes dissentiant sufficit consensus patris.

49. Fœminæ etiam viduæ, si insciis vel invitis parentibus aut in horum defectu proximis consanguineis alienigeis nubant, amittunt tertiam bonorum suorum hæreditariorum partem ipso facto ad earum hæredes devolvendam.

50. Si viris talibus nubant, qui sunt ex locis, ubi filiæ non succedunt sed dotantur, si consensus parentum et horum defectu propinquiorum accedat, non nisi decimam partem in omnibus hæreditatibus aut jam devolutis, aut devolvendis nomine dotis percipiant, si autem invitis prælibatis nubant, trigesimam tantum partem: salvo in omnibus autem his jure fæderum et reciprocitatis.

51. Si hæredes partem hæreditatis ad ipsos sic devolutæ exigere negligant, et commissionem non urgeant, jus exigendi ad statum devolvitur.

52. Cuilibet communitati, et tribui schlopetariorum competit jus exigendi taxam a qualibet fœmina extra communitatem sui domicilii nubente, ubi vir taxam persolvat.

53. Singulæ quoque communitates similem taxam exigere possunt a viduo vel vidua ad secundas nuptias convolanti, si utraque pars renubat, utraque persolvat.

54. In omni casu sola illa communitas, in qua fœmina nubens domicilium habet, exigere hanc taxam legalem potest, etsi forte pater ipsius in pluribus communitatibus communarius esset.

55. Ad tollendos hac in parte abusus arbitrarios statutum est,

- 1.º Ultra triginta duos francos helveticos taxa nunquam ascendat.
- 2.º In taxa, seu æstimatione divitiarum attendatur ad divitias tum presentes, tum futuras prudenter præsumptas *personæ* cujus intuitu taxa persolvenda est.
- 3.º Si fortuna non ascendat ad quatuor centum francos, nil solvitur. Secus solvitur hoc ordine :
  - A. A quatuor centum ad mille francos, *quatuor* franci.
  - B. A mille, ad duo millia, *octo*.
  - C. A duobus usque ad quatuor millia, *sexdecim*.
  - D. A quatuor usque ad decem millia, *viginti quatuor*.
  - E. A decem usque ad viginti millia, *triginta duo* et non ultra.

56. In casu alicujus contestationis, concilium communis decidat, salvo recurso ad concilium statûs.

57. Aliæ similes taxæ tributariæ interdictæ sunt.

TITULUS IV.

DE TUTELIS ET CURATELIS.

ARTICULUS I.

De natura, et diversitate tutelarum, ac personis quibus dantur tutores, aut curatores.

58. **T**UTELA est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum qui per ætatem se ipsum tueri non potest jure civili introducta.

59. Curatela est potestas administrandi *bona* et rem familiarem eorum, qui rebus suis præesse nequeunt.

60. Tutor datur primario *personis*, secundario *rebus*. Curatores vero primario *rebus*, secundario *personis*.

61. Tutela potissimum triplex est. *Testamentaria, legi-*

tima et dativa, cui vicina est *emptitia*, quæ tamen proprie curatela est.

62. *Testamentaria* est, qua pater liberis suis in testamento suo tutorem dat. *Legitima* qua vi legis, et propinquitatis personæ quædam ad tutelam vocantur. *Dativa* quando iudex ad requisitionem, vel ex officio de tutore vel curatore providet personis tali indigentibus, qui si non sit ex propinquis, dicitur *emptitius*.

63. Impuberibus stricte pupillis tutor propriè dictus datur.

64. Curatores dantur minoribus, *ni emancipati fuerint*, perpetuo amentibus etiam lucida intervalla habentibus, furiosis, prodigis, surdis et mutis simul, aut alio quocumque, quo minus res suas curare valeant, impedimento laborantibus, de quo arbitretur iudex.

65. Viro vero sagaci, et se ac alios regendi capaci, et rebus suis administrandis idoneo, curator non admittitur, nisi in sequentibus casibus.

1.º Si per accidens ipsemet in iudicio stare, aut non valeret, aut non auderet.

2.º Si in bellum, aut alias extra patriam proficisceretur.

3.º Si in aliqua lite ita implicitus esset, ut sine curatoris adminiculo se enodare non posset; in his tamen casibus ipsemet, si posset, procuratorem constituat.

66. Tutorem, aut curatorem habenti, tutor alius aut curator non admittitur, nisi pro casu (et *ad hoc*) quo tuteliberi cum tutore aut curatore lis est, et contraversia, quod et de uxore contra maritum agente intelligendum est. NB. *Pro casu quo personæ quædam in iudicio stare nequeunt videatur liber 4.*

67. Neque personæ ipsæ curatorem aut tutorem habentes sine hujus et consiliariorum consensu, et evidenti necessitate, de qua arbitretur iudex, de bonis suis: sed neque tutor, aut curator sine consensu reconsiliariorum, et dicta necessitate, de bonis pupillorum quidquam valide alienare possunt in horum prejudicium: possunt tamen cum præscripto consensu, si id fiat cum majori commodo tuteliberi.

ARTICULUS II.

De personis in tutores, et curatores eligendis.

68. Inter personas has, aliquæ ad suscipiendum tutelam vel curatelam compelli *possunt*, aliæ a suscipienda *excusantur*, aliæ ad illam admitti *nequeunt*.

69. Qui in testamento tutor datur sive sit mater, sive propinquus, sive extraneus non propinquus (sed hic mediante salario decem librarum maurisiensium) ad onus tutelæ subeundum compelli potest, nisi exceptiones mox enarrandas, vel alias in jure expressas recusandi habeat.

70. Etiam tutores aut curatores legitimi, scilicet consanguinei, aut affines, qui ad cæterorum requisitionem per decretum judicis ut idonei, instituuntur et confirman-
tur, compelli possunt, appellatione remota.

71. Quamvis autem ordinarie preferendi sint propinqui-
ores, si sufficienter idonei sint, ac paterni maternis, et inter hos et illos magis capaces, si tamen inter propinquiores non reperiantur satis idonei, vel si cum his litigandum est, aut instituenda divisio, etiam remotior, non obstante hoc prætextu a judice compelli potest; nec quemdam sic institutum juvaret, quod potius hæreditati fors obventuræ renuntiare mallet.

72. In mox expositis casibus: nempe litis, divisionis aut inidoneitatis, etiam extraneus (emptitijs) mediantibus dictis decem libris semel in promptis solvendis, et præstita cautione idonea pro solutione expensarum, et laborum, cogendus est, si sufficienter constet judici, quod inter propinquos non reperiat sat idoneus.

73. Ab onere tutelæ, aut curatelæ subeundo excusan-
tur,

1.º Magnus ballivus, viceballivus, membra concilii status, hujus secretarii, item magni desenorum castellani, eorum locum tenentes, castellani et vicecastellani intra fines suæ jurisdictionis, intellige pro tempore, quo sunt in officio, si tamen post adeptum officium onus tutelæ susceperint, non excusantur, si antea, exonerationem postulare possunt.

- 2.º Extranei id est non consanguinei, nec affines nisi in casu præcedentis n. 72.
  - 3.º Qui septuagesimum ætalis annum impleverunt.
  - 4.º Qui jam tribus tutelis, aut curatelis onerati sunt.
  - 5.º Infirmis gravibus oppressi aut alias causas in jure communi expressas habentes.
  - 6.º Personæ ecclesiasticæ, sicut sine urgente necessitate, et extra casum propinquitatis ad onus hoc suscipiendum nisi sponte velint, cogi non possunt, ita nec admittendæ sunt; admissæ tamen in civilibus iisdem conditionibus stent, quibus res, et personæ, pro quibus agunt, propria natura subjiuntur.
74. Ad munus tutoris aut curatoris eligi nequeunt.
- 1.º Minores non emancipati.
  - 2.º Prodigii, et bonis interdicti.
  - 3.º Fœminæ, excepta matre, in testamento patris instituta.
  - 4.º Qui, vel ipsi vel quorum parentes cum persona pupillari litem habent.
  - 5.º Improbis moribus ac mala fama notati, de mala fide suspecti et incapaces.
  - 6.º Qui jam ob has, aut similes a tutela, aut curatela exclusi, vel a suscepta remoti fuerunt.
  - 7.º Condemnati ad pœnam, qua infertur infamia ipso jure a suscipienda excluduntur, et a suscepta removentur.

ARTICULUS III.

De obligationibus tutorum, aut curatorum.

75. Tutor, aut curator quicumque, antequam se gestioni imisceat, provideat sibi de litteris tutelaribus authenticis.

76. Juramentum solitum præstet tutor et curator omnis, etiam testamentarius, de implendo bene officio suo, bono, honore et commodo pupilli promovendo; inven-

tario bonorum tam immobilium, quam mobilium, et si judici videatur expedire, conficiendo.

77. Hoc inventarium tutor, vel curator confici curet infra mensem a die præstiti juramenti, per judicem, vel curialem ab ipso deputatum in præsentia duorum reconsiliatorum, et copiam illius judici tradat.

78. His præmissis in omni actu civili personam, et rem sui pupilli ut diligens pater familias curet, et administret; teneaturque ad præstandam culpam levem.

79. Siquid a curæ suæ subjectis in horum præjudicium gestum est aut alienatum, emendare teneatur.

80. Curator causam, aut negotium propter quam, aut quod constitutus est ad finem perducatur, nec prius exonerari potest.

81. Etiam reconsiliatores in manibus judicis juramentum præstare tenentur, quod pro eorum capacitate, et scientia tutorem aut curatorem consiliis suis, si requisiti fuerint, adjuvare, et judicem monere velint, si forte tutor, aut curator male suo officio fungeretur.

82. Prohibentur tutores, et curatores sub nullitate acquisitionis, bona pupillorum forte venalia sibi propria reddere, excepto casu licitationis publicæ.

83. Hinc tenentur requisito reconsiliatorum consensu sub autoritate judicis, præmissa per expertos debita æstimatione bona venalia publicæ auctioni per subhastationem subjicere, ita ut tribus dominicis continuis in loco cridarum tanquam bona venalia publicentur, hiscæ præterlapsis emere volentes ad diem certum, et in ipso actu publicationum indicandum assignentur, et tunc plus offerenti tradi possunt, si quod offertur taxam factam ad æquet vel transcendat; ubi, ut dictum, etiam tutoribus concurrere licet.

84. Quod si tamen judici tutori aut curatori et reconsiliatoribus venditio per licitationem cum publicationibus facienda *plus damni*, quam emolumenti illatura videretur, et publicationum omissio plus profutura, hæ omitti queunt.

85. Non permittat tutor, vel curator personis suæ curæ concreditibus circum vagari, aut ostiatim mendicare sed ex earum redditibus, et bonis, quantum fieri potest iis de victu, et vestitu provideat.

86. Curator prodigis, aut majorennibus datus, aut emptitius proximodominica in loco solito eridarum domicilii personæ pupillaris promulgari faciat curatela, inhibendo, sub pœna nullitatis pactorum, nequis cum iis contrahat, aut paciscatur, ita ut si publicatio omnino omissa fuerit, curator vi curatellæ nullum contractum rescindere possit: hæc tamen omissio iis contrahentibus non prodest, qui aliunde certam curatellæ habuere notitiam, tandiu autem durat curatela donec hujus revocatio pariformiter fiat. et publicetur.

87. Revocatio, seu rescissio locum non habet respectu majorennium, qui dum contraxerunt, sui iuris erant, nisi quando contrahendo ultra tertium læsi sunt: licet a contractu nondum annus et dies effluxerit: nisi aliæ subsint causæ rescindibilitatis.

88. Constitutio talis curatoris inserenda est etiam pagellis publicis (vulgo bulletin).

89. Omnium tutorum et curatorum etiam testamentariorum stricta est obligatio, ut elapso tutelæ, aut curatellæ termino, in præsentia judicis et reconsiliatorum fidelem administrationis suæ computum, et rationem reddant: terminus autem ordinarius pro *legitimis*, *dationis* et *emptitiis* est biennium, post quod etiam testamentarius, licet in officio permaneat, rationem tamen reddat.

90. Quamprimum curator ad computum reddendum paratus est, pro quo terminum sex hebdomadarum post elapsam illum curatellæ, habet, pupillum, si hic major factus est coram judice assignet, eique ibi computum exhibeat, ac quitantiam, si locum habeat, a pupillo recipiat.

Si vero curatela adhuc durare debeat, computus reddatur eorum judice novo curatori, et in præsentia reconsiliatorum.

Si nondum curatorem habeat, assignandi sunt proximi per publicationes tribus diebus dominicis continuis in loco solito eridarum faciendas, ad diem certum, ut computum audiant: si compareant, reddita debita ratione receptorum, et expositorum, quitantiam petat, qua obtentâ ad novum computum compelli non potest, nisi clare constaret, aut fraudem, aut dolum, injustitiam falsitatem, aut omissionem intervenisse: si non compareant

assignati, judici computus reddatur, et ab hoc impetretur quittance.

91. Salarium pro expensis et laboribus etc. etc. a iudice et propinquis, attentis omnibus circumstantiis determinandum est.

92. Residuum, cuius tutor aut curator debitor manet, ab eo tempore redditi computus usuras ferat a die perceptionis, si iudex arbitretur culpam tutoris intervenisse, quominus usuræ in favorem pupillorum perceptæ sint.

ARTICULUS IV.

De obligationibus iudicum intuitu tutelæ et curatelæ.

93. Iudex strictissimam habet obligationem ad providendum de tutore, aut curatore personis suæ jurisdictionis, eo indigentibus, ac de duobus *consiliariis*, sive *reconsiliatoribus* : idque sive ad requisitionem eorum quorum interest, aut, si hi negligent, ex officio.

94. Ad munus reconsiliatorum compelli possunt omnes qui ad suscipiendam tutelam vel curatelam adigi queunt.

95. Serio invigilet iudex, ut lex stricte observetur, qua sub pœna nullitatis, et in codice pœnali contenta interdictum est, ne bona personarum, se et sua regere non valentium, quamvis ætate majorum, a propinquis seu hæredibus præsumptivis in illarum vita dividantur aut alienentur, sed curator constitutus ipsis de victu, et congrua sustentatione provideat, seu ex redditibus, seu si opus sit ex ipsa massa, et alienata restitui curet : hæredes enim illi soli erunt, qui tales tempore obitus fuerint.

96. Tandem curet, ut curatela hæc interdictorum illico post publicationes factas per pagellas publicas (bulletin) publico in notescat.

Additio ex parte commissariorum.

97. Dum iudex advertit a parentibus negligi educationem, et sustentationem debitam prolium suarum, convocet propinquos, ut communi consilio, malo medeantur, resolutiones horum hac in parte vim legis habebunt.

98. Si pupillus tantum reddituum habeat, ut non omnibus ad congruam sustentationem indigeat; residui tanquam acquisita illius conserventur: hinc conventus familiæ pro ratione reddituum, et exigentiæ expensas præscribat iudex.

99. In casu ubi pupilli ex propriis sustentari nequeunt, oneri cedunt hæredibus præsumptivis, et in horum defectu aliis propinquis, secundum ordinem succedendi.

~~~~~

TITULUS V.

DE NOTARIIS.

ARTICULUS I.

De notariorum creatione.

100. **N**OTARIUS est persona publica propter necessitatem, et utilitatem publicam auctoritate competente constituta, cujus scriptis debite factis juris auctoritate plena fides adhibeatur.

101. Jus creandi notarios exercetur per tribunal supremum reipublicæ. Diploma per illius præsidem, secretariumque subsignatum etiam a ballivo nomine consilii status, et hujus etiam secretario, adposito reipublicæ sigillo subscribatur.

102. Præmittendum tamen est exâmen rigorosum candidatorum per tres assessores ex gremio tribunalis supremi super institutionibus, legibus patriæ, et sic dicta *practicâ*.

103. Recipiuntur in plena sessione tribunalis, emissio prius solemni juramento fidelitatis erga patriam, constitutionem, et legitimos magistratus, ac de implendis ad amussim obligationibus officio notarii adnexis.

104. Ad examen admitti nequeunt, qui non exhibent, testimonium in forma debita, quod:

1.º Impleverint annum vigesimum.

2.º Absolverint rhetoricam.

3.º Per annum scolasticum studio juris seu publice, seu privatim ac practicæ sub professore operam navaverint.

105. Ab officio notariatus simpliciter excluduntur :

1.º Illegitimi, infames, improbi moribus, et similes.

2.º Exteri in patrias non recepti.

3.º Sacerdotes, ita ut etiamsi ante sacerdotium fuissent creati notarii, officio hoc fungi nequeant.

4.º Illi, de quorum sufficienti scientia non constat, quocirca tribunal omni rigore utatur.

106. Jus provisorie usque ad proximum conventum tribunalis supremi suspendendi ab officio ob incapacitatem, pertinet ad illius præsidem : destituendi autem sive privandi calamo ad tribunal ipsum : ob delicta autem ad tribunal deseni, salva appellatione.

ARTICULUS II.

De obligationibus notariorum.

107. Notarius antequam instrumentum conscribat sequentia observet :

1.º Sedulo attendat ad contractus seu negotii in scriptis redigendi naturam, et qualitates : unde totum secundum omnes circumstantias, conditiones, clausulas sibi enarrari jubeat ; et si advertat alterutram partem illud non bene intelligere, eandem instruat.

2.º Dignoscere satagat, an contrahentes sint ad contrahendum habiles, an objectum contractus sit in commercium hominum, an a libera contrahentium voluntate dependeat, ita, ut nec vi, nec fraude, nec dolo, nec errore inducti contrahant.

3.º Nullum contractum de his suspectum, aut a jure quomodo cumque prohibitum recipiat, scribat, multo minus expediat.

4.º Similiter nullum contractum per tutores aut curatores nomine suorum pupillorum, aut curatela subjectorum initum conscribat, nisi de consensu duorum reconsiliatorum, aut eorum, quorum de jure, et exhibitis ipsi litteris tutelaribus, nisi aliunde authenticam de super habeat notitiam; secus ad expensas, et damna ex hac negligentia oritura compensanda adstringatur.

108. In ipsa confectione instrumenti sub nullitate hujus hæc observet :

- 1.º Intersit notarius ipsemet negotio, partes audiat, et in harum præsentia prothocollo illud inserat et subscribat.
- 2.º Nomina partium, et cognomina cum notis individualibus, (si plures forte ejusdem nominis, et cognominis reperiantur) aut domicilii, aut officii, aut patris inserat, sicut et nomina testium.
- 3.º *Datam anni et diei, loci*, exacte designet.
- 4.º Negotium totum, aut contractum cum omnibus reservationibus, conditionibus, clausulis, quæ ad valorem seu substantiam spectare possunt, vitata omni falsitatis specie, exprimat.
- 5.º Solutiones fors factas ac datas quantitas, et similia fidelissime inferat, secus si has omitat ad compensationem damnorum, et expensarum hac omissione, et culpa derivaturam adstringitur. Uti et si *locum loci* non designet.
- 6.º Sub hac responsabilitatis pœna mentionem litterarum tutelarum, cum data earum, nomine judicis, aut notarii, per quem datæ, signatæ; aut sigillatæ sunt injiciat, a rasuris, cancellationibus, notis et zyphris arithmeticis in partibus essentialibus, ac non genuinis expressionibus caveat, et si forte quædam denominatio in idiomate latino in

promptu non sit, in lingua vernacula magis intelligibili exprimatur.

- 7.º Post confectionem instrumenti sub nullitate illius requiritur, ut notarius id in lingua, et partibus, et testibus præsentibus intelligibili prælegat.
- 8.º In genere, juramento suo præstito, et obligationibus in diplomate contentis ad amussim satisfaciat.
- 9.º Cuilibet liberum est, quemcumque legitimum et idoneum notarium seligere, sicut quilibet talis notarius in tota patria stipulare valet.
109. 1.º Sub pœna nullitatis instrumenti etiam partes, et testes, si scribere sciant prothocollum subscribant, si nesciant, hujus ignorantiae fiat mentio.
- 2.º Ut similiter, et sub simili pœna subsignentur apostilli,
- 3.º Ut sub nullitate horum, verborum rasuram, et lituram deletorum numerus exprimatur a notario fidem harum faciente, sub pœna in codice pœnali contenta.

ARTICULUS III.

De prothocollis notariorum,

110. Prothocolla notariorum nec extra patriam, nec extra desenum deportari possunt, alteri notario ad levandum concedenda.

III. Defuncti notarii prothocolla a consilio status committenda sunt primo notario fideli ejusdem cum defuncto familiæ, et communitatis si adsit, vel saltem ejusdem deseni, et in hujus defectu saltem notario ejusdem communitatis, et in hujus defectu notario deseni.

112. Notarius remissarius intra triennium a data receptionis, omnia et singula instrumenta notarii defuncti ab hoc non expedita, expedire, seu lavare te-

netur, et pro expeditione petere potest, pro se dimidium legis, alterius medietatis rationem reddet hæredibus defuncti.

113. Elapso triennio, prothocola defuncti in cancellaria communitalis, aut hujus defectu in loco alias apto, et securo ecclesiæ sub inspectione secretarii communitalis, si notarius sit, secus curialis castellani deponenda sunt.

114. Conficiendus est cathalogus omnium notariorum patriæ, in archivio consilii status asservandus, quod singulis desenorum præsidibus nomina neocreandorum ex eorum districtu indicabit.

115. Quoties in aliqua communitate decedit notarius quidam, præses intra octiduum immediate sequens obitum præsidi deseni indicabit, hic vero intra aliud octiduum concilio status,

CODICIS CIVILIS.

LIBER II.

TITULUS PRIMUS.

*DE RERUM DIVISIONE, ET ADQUIRENDO RERUM
DOMINIO.*

ARTICULUS I.

De rerum divisione.

I. **P**RECIPUE hic agitur de rerum divisione, qua dividuntur in immobiles, et mobiles.

2. Immobiles sunt :

1.º Fundi, uti prata, agri, horti, vineæ, et similes.

2.º Ædificia, veluti domus, stabula, fænilia, granaria horrea (vulgo *spicarda*) rascarda quamvis pedibus, seu fulcris insistant, aræ, torcularia, molendina, si ædificiis, vel fundo cohæreant.

3.º Fructus pendentes prædiorum, arborum nondum a fundo aut arbore separati, quamvis *maturi*.

4.º Arbores fructiferæ, et aliæ radicibus hærentes.

5.º Jus percipiendi redditus perpetuos seu redimibiles, seu irredimibiles ex re immobili provenientes et eidem impositos.

6.º Creditā (vulgo obligationes) super bonis
immobilibus hypothecata.

7.º Jura servitutum, ususfructus super re im-
mobili.

8.º Actiones ad vindicandas res immobiles.

9.º Ea, quæ ædificiis, muris, parietibus ita co-
hærent, ut sine deterioratione rei cohæren-
tis, aut illius, cui cohærent, seperari ne-
queant.

3. Mobiles vero sunt :

1.º Fructus a solo, vel arbore separati.

2.º Arbores abscissæ, et ligna a radicibus evulsa.

3.º Supellex (vulgo utensilia) domûs sicut escu-
lenta, et poculenta.

4.º Vasa aurea, argentea, stannea, cuprea
ligna etc. etc.

5.º Panni omnis generis, vestimenta, arma, ins-
trumenta, et similia.

6.º Nummi, seu pecunia numerata, ac credita
non hypothecata uti et currentia, ac cen-
sus summarum elocatarum.

7.º Pecora, et animalia.

8.º Actiones ad vindicandas res mobiles.

9.º Merces in taberna venales (vulgo fonds de
boutique).

ARTICULUS II.

De acquirendo rerum dominio.

4. Dominium est jus in re, ex quo facultas de ea
disponendi, eamque vindicandi nascitur, nisi vel lex,
vel conventio, vel testatoris voluntas obsistat.

5. Dominium fundi importat proprietatem eorum, quæ
supra, et infra ejus superficiem sunt. Mineralia tamen
regalia sunt.

6. Quoties dominium rerum in alium transfertur, transit cum honore, et onere conexo: sed *regulariter* absque traditione vera, vel ficta non transfertur.

7. Inter varios dominium acquirendi modos sive naturales, sive civiles, observanda venit venatio et piscatio.

8. Venatio super territorio reipublicæ interdicta est omnibus in eo non habitantibus.

9. Pariter interdicta est omnibus venatio cervorum, capreolorum, damarum, leporum, capricornorum, attaginum, phasianorum, perdricium, lagopedum, et murium alpinorum a festo S. Mathiæ usque ad festum S. Bartholomæi *inclusive*.

10. Licitum autem est tempore non prohibito venari mures alpinos *schlopeto*; jus autem eos per effosionem extrahendi competit soli domino fundi, sed non nisi circa finem autumnii et sub prohibitione destruendi juvenes. Salvis tamen juribus statutis, et consuetudinibus quarundam communitatum, si quæ sint.

11. Jus piscandi nunc numeratur inter regalia, salvo jure illorum, qui illud sibi competere sufficienter probare possunt. Nihilominus cuivis habitanti in patria competit facultas piscandi hamo, tridente, et relibus, et sporta (vulgo Ryschen, nansoirs) cujus inferior apertura tres pollices non excedit: exteris in patria non habitantibus non nisi hamo piscari licet.

12. Huc etiam facit arborum plantatio: non licet autem plantare in posterum arbores sive fructiferas, sive non fructiferas nisi a prædio vicini sex pedibus parisinis distent; secus vicinus petere potest, ut excindantur, nuces autem et castaneæ, cerasi quindecim pedibus distent, oportet. Illæ autem quæ lumen fenestris domus auferrent, non nisi in distantia octodecim pedum plantari possunt.

13. Ex arboribus vicino per fœni, et aliorum fructuum conculcationem præjudicium, vel aliud damnum inferentibus fructus sponte cadentes super prædium alienum spectant ad hujus dominum, *excussi* pariter super prædium alienum cadentes inter dominum arboris, et dominum prædii per medium dividantur, nec priori excutere

licet, quin vicinus moneatur, aut illius consensus prudenter præsumi possit.

14. Arbores, quæ plus damni inferunt vicino, quam emolumenti domino, si plantatæ sint prope domum in minori distantia, quam octodecim pedum; ita ut lumini fenestrarum officiant, vel prope vineas, hortos, agros, safranderias in minori distantia, quam sex pedum, ad petitionem vicini excindendæ sunt, sed non nisi postquam a iudice, ab expertis æstimatio facta, et solutio præstita est, nisi partes inter se amicabiliter convenerint de taxa.

TITULUS II.

DE SERVITUTIBUS.

15. **SERVITUS** in genere est jus in re aliena constitutum vi cuius dominus prædii servientis tenetur in suo aliquod pati, vel omittere.

16. Inter diversas servitutes numeratur servitus *aquæductus*, circa hanc statutum est: quod non solum alicui communitati, quæ in vicinia sex familias numerat, sed et cuivis personæ partim lari concessum sit novum aquæductum ad irriganda prædia sua extruere, dummodo iudex cum viris expertis mature examinet, et dignoscat, an per talem constructionem plus utilitatis in construentes redundet, quam damni pro dominis fundorum alienorum emergat: si prius sit, nullus obsistere potest constructioni, dummodo construentes pretium fundi persolvant, et idoneam, ac sufficientem cautionem pro damnis inferendis præstent.

17. Servitus pascendi (vulgo depascendi pasturagii, parcours, *Weidgang*, Abäzung) si legitime probari nequeat abrogata est, si autem jus probari potest, *redimibilis est*, vel modo inter partes convento, vel modo per hanc legem præscripto, quæ tamen supremas alpes non tangit, donec aliter statuatur.

18. Modus a lege præscriptus hic est: jus pasturagii super titulo seu jure legitimo fundati non cessat, donec dominus fundi servientis illud respectu illius, cui jus illud competit vel actu redemerit, vel se sive amicabiliter, sive judicialiter redemptioni submiserit, sub idonea cautione de solvendo prætio aut inter partes conveniendo, aut juste taxando ad normam legis hujus, et insuper de solvendis censibus a data *petitæ cum effectu cessationis* circa hoc jus, usus illius.

19. In casu controversiæ non cessat, nisi post sententiam definitivam contestationes, an jus existat nec ne ad forum tribunalium spectant: si autem dubia oriantur, quænam prædia, aut jura in lege hac comprehensa sint, proponantur consilio status, et donec finalis decisio sequatur, maneant in statu quo.

20. Quilibet fundi servientis dominus ad hujus (etiam solius) redemptionem admittitur, ita ut cesset servitus si illa secundum præscriptum legis hujus fiat.

21. Quoad prætium jus pasturagii habens, quantum pro redemptione petat, dominus prædii servientis, quantum offerat, indicent: si amicabiliter non conveniant, procedendum est ad taxam per expertos modo mox indicando, cujus expensæ exsolvantur a partibus ad ratam excessûs in petitione, et defectûs in oblatione respectu pretii per expertos postea determinati.

22. Experti æstiment attendendo ad fertilitatem fundi, tempus, et anni partem, queis jus pascendi concessum est, et pro quo pretio locari posset. Solvendo viginti pro uno fit redemptio. Solutio differri per quadriennium potest, mediante interea censu annuali ad quatuor per centum sub idonea tamen cautione, et hypotheca fundi redempti. Si tamen pretium summam quinquaginta francorum helveticorum non transcendat, in paratis solvendum est. Hæc hypotheca prædio inhærens privilegiata est, et omnibus aliis ex redemptione jurium fundalium non provenientibus præferenda.

23. Experti sic sunt constituendi, nempe præses, vicepreses et magnus castellanus deseni, ubi prædia serocentia sita sunt, quinque præsentent consilio status,

quod ex his saltem duos seligat, tertium aliunde, vel ex presentatis pro suo libitu, hi sint tamen impartiales: qui si unanimes sint, æstimatione facta subsistat, si discordes, pars se læsam putans, potest, si se submittat ad expensas, novam æstimationem petere, pro qua facienda prioribus æstimatoribus consilium status duos alios adjungat, uno ex præsentatis, altero ad libitum nominando.

24. Si quidam fundi servientis dominus seorsim ad redemptionem admissus sit, prædium redemptum ita custodiat, vel includat, ut communicatio inter alia prædia non redempta non interrumpatur, ni alibi sine notabili incommodo pateat, sed per prædium redemptum conservetur pecoris transitus.

25. Si major pars prædiorum alicujus districtus redempta sit, debent etiam reliquæ partes intra annum redimi.

TITULUS III.

DE USUFRUCTU.

26. **U**SUFRUCTUS est jus utendi, fruendi rebus alienis salva earum substantia.

27. Constitui potest vel per actus inter vivos, vel per dispositiones mortis causa, vel per ipsam legem.

28. Per actus inter vivos inter conjuges constitui potest in contractu matrimoniali vel ante vel in ipsa die nuptiarum in facie Ecclesiæ celebratarum; si in hoc ratione usufructus conventum quidquam fuerit, stetur per omnia talibus pactis, quæ sint contrahentibus pro lege, dummodo non peccetur contra legem.

29. Neque per ultimas voluntates, neque in contractu matrimoniali usufructus amplior concedi potest, nisi pro casu, ubi conjux nullis relictis liberis legitimis decederet, quo superstiti constitui valet usufructus omnium.

30. A lege ipsa pro matrimoniis in posterum ineundis, ac pro conjugibus constitutus usufructus hic est: conjux superstes sive adsint liberi, sive non, usufrui potest medietate omnium bonorum prædefuncti, si tamen adsint liberi, qui mediantibus fructibus, seu redditibus alterius medietatis congrue sustentari nequeant, usufructuarius, si se ab onere sustentationis eorum liberare velit, quarta parte contentus esse debet.

31. Uxori superviventi usufructus super armis bellicis, et vestimentis viri non competit, bene vero marito super dictis armis.

32. Neutri autem conjugum conceditur usufructus super bonis, quæ alterutri fidecommisso gravata obvennerunt.

33. Si forte alterutri donatio quædam a tertio facta sit sub conditione, ut, si sine liberis moriatur donatarius, res donata ad donantem revertatur, et hæc conditio *si sine liberis* moriatur, re ipsa purificata sit, usufructui super re tali donata locus non sit.

34. Expensæ funerales ex bonis prædefuncti desumendæ vel prælevandæ sunt.

35. Neuter ex conjugibus usufructu gaudere potest, nisi matrimonium in facie ecclesiæ celebratum fuerit.

36. Superviventi conceditur terminus peremptorius sex hebdomadarum continuarum a die habitæ de obitu defuncti notitiæ, exclusive computandarum ad deliberandum, an acceptare usumfructum velit, nec ne; intra quem acceptare volens comparere tenetur coram iudice suo ordinario, licet bona usufructuaria sub ejus jurisdictione sita non sint, ac voluntatem acceptandi declarare, cautionem, idoneam per fidejussorem præstare de usufructuariis rebus in debito statu conservandis, præscripta recognitione facienda, oneribusque usufructuario incumbentibus adimplendis: atque de super his a iudice litteras testimoniales accipiat: et tunc alia insinuatione aut hæredibus aut alteri facienda opus non est.

37. Tenetur insuper intra alias similes sex hebdomadas, si ab hæredibus defuncti judicialiter requisitus

fuerit bona immobilia cum designatione sitûs et confinium recognoscere, et mobilium conficere inventarium.

38. Mobilia, quæ usu consumuntur, ut comestibilia, aut valde alterantur, ut vestimenta, instrumenta aratoria, et similia taxentur, ut finito usufructu eorum pretium solvatur, aut ad arbitrium usufructuarii in natura servato æquivalenti pretio restituantur, ea vero mobilia, quæ usu non consumuntur, aut non multum alterantur, inventario inscribantur, ut finito usufructu restituantur, qua restitutione propriarius contentus sit, dummodo usufructuarius iisdem ut bonus paterfamilias usus sit: talia sunt mensæ, dolia et similia.

39. Usufructum repudianti uxori tenentur hæredes per anni spatium suis expensis subministrare alimenta congrua secundum ejus statum, et bonorum defuncti qualitatem.

40. Usufructuarius quicumque tenetur adhibere eandem diligentiam ad res in usufructu contentas conservandas, quam diligens paterfamilias rebus suis adhibere solet: hinc tenetur ad præstandam culpam etiam levem.

41. Si res fungibiles, et æstimatæ in natura, seu formaliter exstantes casu fortuito pereant, ad præstandam indemnitatem non tenetur usufructuarius.

42. Usufructuarius tenetur pro rata usufructus supportare omnia onera rei usufructuariæ inhærentia, et solvere census annuos, tributa, et similia, non vero summas capitales, et alia debita currentia.

43. Cum illas, et hæc solvendi onus incumbat proprietario, hic ad extinguenda hæc debita potest vendere res in usufructu contentas dummodo venditio fiat sub hasta plus offerenti, et in præjudicium usufructuarii non cedat.

44. A jure usufructus decedit conjux in tempore et modo præscripto voluntatem suam non declarans, ac eum non recognoscens.

45. Finitur usufructus morte naturali, vel civili usufructuarii, ac hujus renunciatione, opus tamen est, ut renuntiet toti, et non ex parte tantum.

46. Si autem usufructuarius intra tempus deliberationis, de bonis defuncti quidquam alienaverit, vel subtraherit, nisi pro suo, et familiæ victu alienans, vel distrahens, non tantum tenetur ad restitutionem, sed etiam hæredes eum vel ab usufructu repellere, vel ad acceptandum cogere pro arbitrio possunt.

47. Committitur usufructus :

- 1.º Si vidua ante elapsum decimum mensem abobitu mariti ad secundas nuptias convolet.
- 2.º Si usufructuarius rem aliquam in usufructu contentam, quæ est servando servabilis cum notabili hæredum præjudicio vendat.
- 3.º Si ædificia non sarta tecta conservet, aut prædia in eorum cultura, et debito statu non manuteneat.
- 4.º Si arbores fructiferas fructus ferentes (quales sunt, nux, malus, pirus, prunus, cerasus, castanea, ficus, persica, amarillus, cydonia, et similes) sine consensu proprietarii abscondat, vel destruat.

48. Licet autem usufructuarius ad manutentionem ædificiorum et proin ad expensas necessarias ad ea in statu quo conservanda teneatur; usufructus tamen non committitur, nisi damnum sit notabile, et ut tale a iudice æstimetur, opus insuper est ut culpâ usufructuarii acciderit, aut ut hic reparationes postquam monitus fuit, et intra tempus a iudice præfixum, neglexerit.

49. Conjux nocens causam præbens divortio, aut separationi quoad thorum, et mensam, vel non obtenta a legitimo superiore licentia cohabitare recusans, usufructu privatur.

50. Usufructus in contractu matrimoniali conventus vel per dispositionem causa mortis absque conditione concessus, commissioni non subjacet; attamen usufructuarius ab onere adhibendæ diligentiae præscriptæ, resarciendi damna illata non excusatur.

TITULUS IV.

DE USU, ET HABITATIONE.

51. **U**SUS est jus utendi rebus alienis et percipiendi fructus ad quotidianam sustentationem suam et familiæ necessarios, salva earum substantia.

52. **H**ABITATIO est jus inhabitandi ædes alienas (salva substantia) quantum necessarium est habitanti et familiæ suæ.

53. Tam utens, quam habitans tenetur se gerere ut bonus pater familias.

54. Nec usus, nec habitatio regulariter alteri locari potest.

TITULUS V.

DE PRÆSCRIPTIONE.

55. **P**RÆSCRIPTIO est modus acquirendi a jure approbatus, quo per possessionem debito tempore, et modo ac bona fide continuatam obtinetur jus, vel liberatio: si oblineatur jus dicitur *positiva*; si liberatio *privativa*.

56. Requiritur ergo *tempus* a legibus præscriptum, *possessio* et *bona fides* præscribere volentis.

57. Tempus ad res immobiles privatorum, uti et jura et actiones quæ iis inhærent præscribendas, inter privatos est triginta annorum.

58. Ecclesia contra privatos eodem triginta annorum spatio præscribit, privatus tamen contra ecclesiam, et pias causas non præscribit, nisi quadraginta annorum spatio.

59. Ut tamen ecclesia contra communitatem præscribat, indiget quadraginta annis.

60. Contra mensam episcopalem non præscribitur nisi lapsu quinquaginta annorum.

61. Communitas contra aliam communitatem sicut et contra privatos, et similiter privatus contra communitatem non nisi eodem quinquaginta annorum spatio præscribit.

62. Contra Xenodochia etiam quoad census, et proventus non præscribitur nisi lapsu sexaginta annorum.

63. Quæ hucusque de tempore ad præscribendum requisito dicta sunt, non nisi de rebus immobilibus veniunt intelligenda, exceptis censibus et proventibus Xenodochiorum.

64. Ad præscriptionem autem rerum mobilium, et actionum, ac iurium iisdem inhærentium *sufficiunt et requiruntur* decem anni.

65. Mobilibus hic accensentur redditus et census annui, sicut credita currentia, et devoluta, id est ad libitum creditoris exigibilia, quæ si creditor per decennium integrum exigere judicialiter negligit, cadit a jure petendi: præstationes annuæ, aut census non unica tantum præscriptione exlinguuntur, sed tot requiruntur præscriptiones, quot anni; ita ut elapso decennio non nisi unius, id est anni primi census præscriptione extinctus sit, et sic successive.

66. Partes contrahentes, aut disponentes ad redemptionem instrumentorum a notario cogi non possunt, nisi sponte velint; post lapsum decennii notarius tamen ipse ad exhibendum minutarium seu prothocollum suum, si eodem adhuc munitus sit, mediante congruo tam pro confectione instrumenti, quam perquisitione illius salario etiam lapso decennio adigi potest sub pœna responsabilitatis pro damnis, et interesse. Ut autem delegatur an prothocollum adhuc exstet, aut perierit, ad id sub juramento declarandum a iudice compellatur. Nihilominus si elapso decennio notarius prothocollum non amplius conservaret, ad nullam præstandam adstringi potest.

67. Quoad ultimas voluntates decennium non currit nisi a die obitus disponentis.

68. Possessio debet esse cum opinione dominii conjuncta, pacifica, non interrupta: interruptitur autem:

1.º Dum præscribere volens jus alterius agnoscit.

2.º Per citationem validam, nisi citans adhuc desistat, vel instantiam perimi sinat, aut hæc per sententiam rejiciatur.

69. Ut possessio sit bonæ fidei, opus est, ut possessor ante completam præscriptionem nulla temporis parte scientiam habeat rem esse alienam.

70. Unde possessor præscriptione *positiva* tueri se volens, si requisitus fuerit, tenetur juramentum emittere, quod credat se juste possidere; si præstare recuset, non præscribit. Debitor vero uti volens *privativæ* similiter jurare tenetur, quod credat, se aut nihil debere, aut debitum solutum esse.

71. Hoc juramentum tam debitor principalis, quam illius hæredes aut successores emittere tenentur.

72. Possessor ergo malæ fidei, sicut et ille, qui non proprio nomine sed alieno, vel mere precario, aut titulo vitioso possidet, præscriptione se tueri nequit. Hinc nec conductores, nec usufructuarii, nec depositarii sive ipsi, sive eorum hæredes, aut successores eodem titulo possidentes unquam præscribunt.

73. Effectus præscriptionis *positivæ* est acquisitio dominii irrevocabiliter, ita ut contra illam completam nullus amplius audiat, *privativæ* plenissima liberatio.

TITULUS VI.

DE DONATIONIBUS.

74. DONATIO proprie dicta, et in genere, est rei donatæ non prohibitæ nullo jure cogente ex mera liberalitate alteri acta concessio.

75. Fieri possunt donationes, seu *inter vivos*, nulla facta mentione mortis, seu *mortis causa*.

76. Ut donatio inter vivos valide fiat, opus est, ut donator se de bonis donatis pure, et cum effectu devestiat, nullumque eorum dominium retineat, imo nec ullam amplius emolumenti speciem percipiat, aut sibi reservet per modum cautelæ.

77. Hac devestitura opus non est in donationibus in contractibus matrimonialibus sive per sponsores sibi invicem, sive per alios intervenientes, factis.

78. Donare inter vivos non possunt saltem extra contractum matrimonialem :

1.º Qui liberam bonorum administrationem non habent, uti pupilli, minores, interdicti etc. etc.

2.º Tutores, et curatores, bona pupillorum aut curæ suæ subsectorum.

3.º Procuratores, sine expresse speciali mandato bona principalis, seu mandantis.

4.º Nec maritus uxori, nec uxor marito post diem nuptiarum.

79. In contractu matrimoniali ante nuptias, vel in die nuptiarum celebrato, non modo curatores autoritate sua interposita minores seu masculos seu fœminas imo et interdictos ad donandum reddere possunt habiles, sed et sponsi ipsi (sponsus, et sponsa) quamvis minores sint, aut alias interdicti, propria autoritate donare possunt, de iis, de quibus mortis causa disponere possunt videlicet de portione, ut vocant, disponibili.

80. Mulier conjugata sine consensu mariti donare inter vivos nequit, neque soluta, aut vidua sine consensu curatoris et reconsiliatorum. Sed neque maritus uxori, nec curatores suis minoribus auctoritatem præbere valide possunt, si donatio directe, aut indirecte in suum aut suorum emolumentum cederet : per suos autem hîc intelliguntur omnes tam consanguinei, quam affines in primo aut secundo gradu inclusive; et hæredes præsumptivi licet in gradu remotiores.

81. In donationibus inter vivos, ubi non intercedere debet divestitura supra explicata, non plus donari potest, quam per ultimam voluntatem, nempe non nisi acquisita, et mobilia omnia, et tertia pars immobilium hæreditariorum (attenditur autem ad bona tempore obitus existentia); in donationibus autem inter vivos proprie dictis, ubi necessario intercedit divestitura, omnia donari possunt.

82. Donatio inter vivos, portionis disponibilis facta in contractu matrimoniali, non impedit, quominus donator adhuc de bonis suis in morte residuis libere, mortis causa, donare possit omnia mobilia acquisita, et tertiam partem residuorum hæreditariorum.

83. In donationibus propter nuptias etiam *bona futura* donari possunt, non vero in aliis donationibus.

84. Quodcumque in donationibus, seu inter vivos, seu aliis quibuscumque, facultas donandi, aut disponendi *exceditur*; dispositio ipsa non corrumpitur, sed excessus tantum corrigatur, restringatur.

85. Si pater nuptiis tradit filiam sub constitutione dotis, attendendum est, an in paratis pecuniis constituatur, an in bonis aliis fundalibus: in primo casu, uti, et quando pecunia numerata excedit valorem dictorum bonorum, strictæ dotis naturam induit: in secundo, aut quando bona immobilia pecuniam valore excedunt, hæreditariorum, id est in priori casu filia tanquam dotata ab hæreditate excluditur; in posteriori conferre debet in obitu patris bona in dotem accepta, et succedere potest. (*Vide infra titulo de successionibus ab intestato, art.*.)

86. Donationes in contractu matrimoniali sive per sponsum et sponsam invicem, sive ab aliis intervenientibus intuitu nuptiarum factæ regulariter revocabiles non sunt, sicut nec aliæ donationes inter vivos, præterquam in casibus mox enumerandis, videlicet.

87. Donationes in contractu matrimoniali per sponso et sponsas factæ intuitu futuri matrimonii revocabiles sunt:

1.º Si alterutra pars alteri insidias vitæ struxerit,

et mors sequatur, ipso jure revocatur donatio, et actio transit ad hæredes.

2.º Innocenti conjugii, cui altera pars causam dat divortii perpetui, hoc reipsa secuto, jus revocandi competit.

88. Omnes donationes conditionatæ non impletis conventis conditionibus revocabiles sunt, et carent effectu.

89. Si donatarius donatori violentas manus injecerit, aut gravem in bonis fortunæ, aut famæ injuriam intulerit.

TITULUS VII.

DE ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

90. **U**LTIMA voluntas in genere est justa disponentis sententia de iis, quæ post mortem fieri vult.

91. Ultimarum voluntatum diversæ sunt species veluti *testamentum, codicillus, legatum*, donatio mortis causa, substitutio directa aut indirecta, seu fidei commissaria.

92. Donationes mortis causa æquiparantur *legatis*, et sub easdem regulas cadunt.

93. Testamentum est ultima voluntas continens *directam* hæredis institutionem, sine qua non valet: fieri tamen hæc potest sub quacumque verborum forma, præsertim instituendo hæredes, qui tales de jure sunt.

94. Codicillus est ultima voluntas minus solemnibus absque directa hæredis institutione, unde per codicillos *hæreditas directe* non adimi potest.

95. Clausula codicillaris consistit in hoc; quod testator vel expresse vel æquivalenter declaret se velle ut testamentum, si forte ob defectum aliquem ut tale non valeret, valeat tamen vi codicilli aut alio quocumque meliori, quo de jure fieri potest modo.

96. Operatur hæc clausula, ut hocce modo, valeat

dispositio, consequenter ut hæres teneatur ad solvenda legata, et dispositiones alias particulares secundum voluntatem defuncti exequendas.

97. Codicillus tam ante, quam post testamentum, imo sine illo, sicut legatum, et donatio mortis causa, condi, et fieri potest.

98. Causa mortis donatio (idem dic de legato) est, qua quis intuitu, seu facta mentione mortis aliquid revocabiliter dat, donat, aut legat post mortem donantis a donatario habendam, nisi ante obitum donator dispositionem revocaverit.

99. Substitutio est unius, aut plurium in locum alterius, vel ad *hæreditatem*, vel *legatum* vocatio.

100. Si substitutus ab ipso testatore hæreditatem vel legatum consequitur, est *directa*, si mediante alio, est *indirecta* seu *fideicommissaria*.

De requisitis ad ultimas voluntates.

101. Ex parte disponentis sive per testamentum sive aliter ad valorem requiritur:

1.º *Ætas* sexdecim annorum completorum.

2.º *Talis usus rationis*; ut ordinarie ad suscipienda venerabilia sacramenta fuerit admisus, atque tunc, cum disponit vere sit iudicii, et rationis compos.

3.º Ut nec fraude seductus, nec importuna petitione inductus, nec dolose instructus fuerit, sed spontanea et libera voluntate disponat.

102. Non interest an persona disponens sub tutore, aut curatore fuerit, aut actu sit.

103. Testamenti tamen confectionem non habent civiliter mortui, nec proprie dicti *albini* liberis legitimis carentes, et simul ex talibus locis oriundi, ubi jus hoc *albinatus* contra nostrates exercetur.

104. Ex parte formæ, dispositiones hæ sunt, vel nuncupativæ vel holographæ id est manu propria disponentis exaratæ.

105. Nuncupatiuæ fiunt vel coram notario, vel coram sacerdote sacramenta administrante, vel coram duobus testibus.

106. Holographæ propria disponentis manu scriptæ, et subscriptæ, si datam anni, et diei contineant non minus valent, ac si per notarium publicum essent conscriptæ.

107. Sacerdotes tales dispositiones valide conscribere nequeunt, nisi observatis exacte sequentibus conditionibus, et aliis casibus a lege permissis.

108. Ante omnia opus est, ut in casibus ordinariis non specialiter exceptis in vicinia ad distantiam unius horæ nullus notarius haberi queat. Nisi disponsens in morbum, et periculum præsens mortis tum incedat, ut notarius tunc accersiri non possit.

2.º In nullo casu valent nisi disponsens intra octiduum, moriatur. Excipe *A.* si adsit phisica impossibilitas intra hunc terminum habendi notarium *B.* si vel illo tempore vel immediate sequente octiduo, post cessationem impossibilitatis adveniens notarius ægrotum incapacem testandi reperiatur, quo casu notarius in præsentia duorum testium processum verbalem de super erigatur, qui ad calcem relatæ a presbytero dispositionis adponatur: his observatis valent dispositiones, si ex hoc morbo moriatur.

3.º Soli presbytero sacramenta administranti ac illo ipso die, quo testatori administratur, de quo actus fidem faciat, facultas hæc competit.

4.º Non aliter fieri possunt nisi in præsentia testium ab initio dispositionis usque ad finem præsentium disponentem videntium, et ex ore ipso illius dispositionem percipientium, ac prælectionem ejus a scribente audientium, de qua mentio inseratur, et simul mentio, et fides fiat, disponentem mentis compotem fuisse.

5.º *Conscribantur* dispositiones, prælegantur in lingua, quam et disponens, et testes intelligant atque tam a stipulatore, quam a testibus si scribere sciant in continenti subscribantur, si nesciant, apponant signum domesticum.

6.º Ultra hæc omnia dispositiones a presbytero conscriptæ intra tres hebdomadas a data diei obitus testatoris in præsentia prædictorum testium notario referendæ sunt, qui eas præsentibus aliis duobus testibus prælegat: priores duo de identitate fidem faciant.

109. In casu, ubi ægrotus in subitaneo mortis periculo reperiretur, ita ut impossibile sit expectare adventum notarii, vel sacerdotis sacramenta administraturi, valide testamentum coram duobus testibus nuncupari potest, dummodo hi intra quindecim dies ab obitu testatoris illud præstito juramento, aut castellano loci, aut ejus locum tenenti modo mox præscripto retulerint.

110. Tempore pestis testamenta valide coram duobus testibus fieri possunt, non tamen valent, nisi per sex menses a tempore pestis cessantis, intra quem terminum etiam relatio facienda est.

111. Testamenta militaria privilegiis a jure communi concessis non tamen valent nisi testator moriatur intra sex menses a tempore cessationis circumstantiarum ob quas privilegium illud condendi concessum est, intra illud tempus etiam relatio facienda est.

112. Extra casus per hanc legem exceptos, et testamenta extraordinaria, quæ respective permittit, non nisi testamenta holographa, et coram notario nuncupata, si secundum leges confecta sint, et nulla alia, pro validis habentur; sicut neque testamenta coram sacerdote, aut duobus testibus nuncupata; aut militaria non secundum præscriptum legum facta.

113. Hæ legis dispositiones se etiam extendunt ad codicillos, legata, donationes mortis causa, substitutiones sive directas, sive indirectas, fideicommissarias.

114. Persona, quæcumque, licet testamenti factionem

habeat, non plures, quam quatuor substitutiones fideicommissarias erigere potest. Computantur autem solæ illæ, ubi substitutus titulo solius substitutionis succedit, et vi hujus alium, qui sine substitutione hæres esset, excludit.

115. Circa hanc fideicommissariam substitutionem nullus ex substitutis præter ultimum quidquam immutare valet: hinc bona fideicommisso subjecta alienari nequeunt, nequidem ad solvenda debita *substituti*.

116. Regula generalis est: legitimam per nullam dispositionem mortis causa factam gravari posse excepto casu ususfructus supra n.º 51, tituli 4. exposito. Si tamen excessus committeretur, hic solus corrigitur, dispositio autem ipsa non corrui; reductio autem fieri debet super omnibus legatis excessivis pro rata donationum.

117. Legitima est illa portio, quæ hæredibus necessariis necessario relinquenda est: tales autem sunt omnes, qui in gradu succedendi capaci, constituti sunt.

118. Portio autem hæc consistit in duabus tertiis hæreditariorum, vel immobilium: si autem talia nulla adsunt, *adquisita* induunt naturam hæreditariorum sicut mobilia, immobilium, si *horum* nulla adsint.

119. In portione disponibili comprehenduntur etiam pie legata.

120. Donatarius, seu legatarius autoritate propria legatum apprehendere nequit, sed ab hærede petere tenetur: tenetur pariter pro rata donationis tam immobilium, quam mobilium debita defuncti persolvere.

121. Omnes hæ donationes exceptis iis, ad pias causas, usufructui nocere nequeunt: hæres tamen cum præjudicio legitimæ sibi competentis, vivente usufructuario ad præstanda seu solvenda legata non adstringitur.

122. Illegitimi non nisi de tertia parte omnium, disponere possunt in defectu liberorum legitimorum.

De resolutione, et revocatione ultimarum voluntatum.

123. Testamentum et similes aliæ ultimæ voluntates, licet valide confectum *rumpitur*, seu ipso jure corrui,

si disponenti nullos liberos habenti, nascatur, seu superveniat proles (una, vel plures) legitima, vel per subsequens matrimonium legitimata, si tamen hæc ante disponentem obeant sine liberis, reviviscit testamentum.

124. Non autem rumpitur, quando testator *sciens*, uxorem gravidam relinquit, et tamen disponit, aut dispositionem factam non revocat: secus etiam posthumus vivus natus hanc rumpit.

125. Destituitur testamentum, si institutus hæres ante testatorem moriatur, pariter legatum, aut donatio extinguatur; si legatarius ante legantem, aut donatarius ante donantem decedat.

126. Cum voluntas hominis sit ambulatoria disposens, quamdiu vivit omnes dispositiones mortis causa factas mutare, aut revocare potest per dispositionem posteriorem rite factam; dispositio ergo posterior *invalidè* facta, priorem validam non annullat: et in concursu plurium testamentorum, etiam alias validorum, ultimum validum observandum est.

127. Quæcumque dispositio mortis causa facta revocari potest per aliam holographam rite factam: secus quæ coram notario nuncupata est, extra casum necessitatis coram notario et testibus, et modo, quo confecta est, revocari debet; in casibus autem necessitatis vel coram sacerdote, et testibus vel in horum etiam defectu coram duobus testibus: sic servatâ proportionè loquendum de dispositionibus coram sacerdote, aut duobus tantum testibus factis, ubi tamen præscripta relatio accedat necesse est.

128. Tacite revocatæ censentur hæ dispositiones, si donans, vel legans ipsemet rem legatam alteri donaverit, aut alienaverit: si tamen rem in specie legatam, aut alienatam illam ipsam recuperet, hæcque tempore obitus iterum apud defunctum exstet, reviviscit legatum.

129. Prohibentur sub nullitate, testamenta reciproca (uti, et similes dispositiones) in eodem actu seu instrumento contenta.

130. Si testator in testamento nullum executorem

constituit, et denominet, hæres ipse hæreditatem adiens executor est.

131. Terminus, intra quem ille, qui forte dispositionem impugnare vellet, declarare debet voluntatem suam, an agnoscat ut validam, et efficacem, nec ne, nunc peremptorie præscriptus est terminus anni, et sex hebdomarum continuarum a die habitæ sufficientis notitiæ.

TITULUS VIII.

DE REMISSIONE CORPORIS ET BONORUM.

132. **V**IR discretus, et de cætero administrationem liberam bonorum suorum habens, si vel per infortunium, vel senium vel per infirmitatem eo delapsus sit ut ex redditibus bonorum suorum congrue se sustentare nequeat, et hæredes præsumptivi ad congruam sustentationem, et defensionem ex suis concurrere aut *nolint* aut nequeant, potest se uni, vel alteri eorum sine jure tentæ remittere. In hac tamen remissione generice facta, quin specificè exprimantur, non comprehendunt.

133. Quodsi nullus eorum velit aut possit concurrere liberum ipsi est, extraneo id est non hæredi (non tamen extero non patriotæ) se et bona remittere, non tamen sine urgente necessitate de qua in casu controversiæ cognoscet judex: proximioribus tamen aliis jus tentæ competit si æque idonei sint; et sufficientem cautionem præstent de obligationibus suis stricte implendis, videlicet de congrue sustentando et defendendo remittente.

134. Parentibus sub nullitate remissionis prohibitum est, se et bona remittere prolibus illegitimis, aut alicui extraneo, nisi in casu ubi proles legitimæ omnes aut non possint, aut non velint oneri sustentationis et defensionis se subicere; opus insuper est, ut accedat consensus judicis, et remittens præstet juramentum de absentia omnis fraudis, et sinistra intentionis,

135. Hoc juramentum ab omnibus se remittentibus præstandum est.

136. Fœminis, et etiam masculis sub curatela constitutis etiam in casu necessitatis sine autoritate judicis, ac consensu curatorum, et reconsiliatorum impartialium remissio interdicta est sub nullitate.

137. Generaliter, quotiescumque remissio fit personæ *non hæredi*, proximioribus jus retractus competit sub obligationibus, et conditionibus n.º 133 expositis.

138. Quamdiu remittens vivit, prohibitum est sub nullitate alienationis, illi, cui remissio facta est, quidquam ex bonis immobilibus remittentis, quocumque modo alienare.

TITULUS IX.

DE SUCCESSIONIBUS AB INTESTATO.

139. SUCCESSIO ab intestato locum habet, quotiescumque aliquis sine testamento valido moritur.

140. Hæc successio fieri potest vel in *capita*, vel in *stirpes*; in *illa* ad numerum capitum succedentium; in *hac* ad stirpem unde descendunt, attenditur.

141. In successione descendentium, seu linea recta tot sunt gradus, quot sunt personæ dempta una, nempe communi stipite.

142. In successione collateralium gradus computantur secundum jus canonicum, excepto quod remotior non trahat post se *proximior*.

143. Triplex potissimum est ordo *succedentium* nempe descendentium a defuncto; ascendentium, ex quibus descendit defunctus, et collateralium seu in linea *transversa*, qui cum defuncto ab *eodem communi stipite* descendunt.

144. In omnibus successionibus adtenditur ad leges regionum, ubi bona, in quibus succeditur, sita sunt: causæ autem controversæ coram iudice loci, idest *domicilii* defuncti sunt agitanda.

Ordo succedendi inter descendentes.

145. Ante omnes, etiam ascendentes succedunt, liberi legitimi, et legitimati per subsequens matrimonium, absque distinctione sexus, et ætatis: nomine autem liberorum veniunt *descendentes omnes* in infinitum.

146. Si omnes sunt in primo gradu descententiæ (filii et filiæ) succedunt in capita, si præter hos adsint liberi liberorum (nepotes aut etiam pronepotes dicti) hi succedunt in *stirpem*: sive eandem capiunt portionem, quam eorum pater, aut mater, avus, aut avia perciperent, si viverent.

147. Etiam posthumi utriusque sexus, qui habentur pro natis, cum liberis succedunt: donec autem in lucem editi, et baptizati fuerint bona inconsumpta servantur, si tamen vel in utero matris mortua, aut non amplius vivens in lucem edatur proles, quamvis sub conditione baptizata, nec capiendæ, nec transmittendæ hæreditatis capax est; bene vero, si ex utero materno *vivens* extrahatur, aut vivens alias in lucem edatur, quamvis ante susceptum baptismum decedat. In dubio an viva, vel mortua nata sit, habetur pro mortua.

148. Quando in ultima voluntate sive paterna sive materna aliquid in favorem masculorum dispositum est masculus posthumus, cum masculis; si in favorem fœminarum, fœmina posthuma cum fœminis succedit: si solus sit, solus succedit.

149. In casu, ubi adsunt plures liberi ex diverso thoro, nempe vel non ex eodem patre, aut non ex eadem matre progeniti; illi, qui ex eodem patre nati sunt, huic succedunt soli, sicut, qui ex eadem matre geniti sunt, huic succedunt exclusive vel in capita, vel in stirpes, ut supra n.º 146 hujus articuli.

150. Ab hæreditate tamen tam paterna quam materna

excluduntur filiæ nuptæ, quibus hæreditatis utriusque loco constituta fuit certa dos. Qua mediante expresse renuntiaverint hæreditati, vel quitantiam dederint. Renuntiare tamen sic non possunt absque debita autoritate.

151. Hæc exclusio locum non habet, in casu ubi fratres omnes sine liberis legitimis decederent, et solæ superessent sorores, conferre tamen acceptam dotem tenentur.

152. Admittuntur etiam filiæ dotatæ ad succedendum fratribus, et sororibus, aut alterutri ex parentibus, a quo dos constituta non fuit.

153. Filii illegitimi nec patri, nec matri succedunt: donationis tamen percipiendæ capaces sunt: liberi autem legitimi illegitimorum succedunt parentibus suis, imo sibimet ipsis invicem, sicut alii legitimi in linea recta descendentes, ratione bonorum aut paternorum, aut maternorum, non vero aliis collateratibus.

154. Bis plantati autem, id est liberi legitimi liberorum ex illegitimis progenitorum, succedunt in omnibus successionibus; cum macula illegitimitatis habeatur pro purgata, ac si numquam intercessisset.

De successione ascendentium.

155. Ascendentes descendantibus succedunt in hoc casu, nempe si filius aut filia sine liberis legitimis decedat, pater aut avus in defectu patris succedit in adquisitis, et omnibus illis quæ a patre aut latere paterno; mater aut avia in defectu matris in iis, quæ a matre aut latere materno proveniunt.

156. Fallit ergo hic regula nimis generalis, quod omnia adquisita, quibus adnumerantur res donatæ, ad latus paternum devolvantur.

157. Vivente ergo et patre, et matre, fraterna successio locum non habet.

De successione collateralium.

158. Regula præcipua est axioma: paterna paternis,

materna maternis : et bona redeant unde venerunt. Nihilominus ad tollendas innumeras lites ; hæc regula se non extendit ultra *primam subdivisionem* ; in ulterioribus, paterni et materni hæredes per medium dividant : nisi plene ab alterutra parte probetur, quænam sint paterna vel materna.

159. Licet bona donata acquisitis adnumerentur, et acquisita ad latus paternum devolvi debeant, hoc tamen non nisi de acquisitis ab eo, cui immediate succeditur factis intelligendum est, nec extendendum ad bona donata ex latere materno provenientia, quæ maternis cedant.

160. Salvo speciali contractu, uxori nullum jus proprietatis in acquisita durante conjugio facta competit, sed ad maritum spectant, neque in concessione generali partis adquiretorum, sine speciali expressione, comprehenduntur bona in bello parta.

161. Deficientibus liberis legitimis, et ascendentibus supra dictis, succedunt fratres et sorores superstites in *capita* : si vero horum, aut harum aliquis vel aliqui post parentes decesserint, fratrum, et sororum liberi jure *representationis* succedunt in stirpes, modo in n.º 146, art. 2. explicato cum patruis. Pronepotes vero cum nepotibus non succedunt juxta tritum axioma : *Ducti non ducunt*.

162. Patruus, amita, avunculus, matertera, nepotes suos etiam in *ulterioribus gradibus* ad successionem ducunt, ita, ut si ducentes jam sint in quarto gradu cum defuncto, nepotes in quinto constitutos ad succedendum ducant. Imo si hæres adhuc sit in quarto cum defuncto, licet defunctus esset in quinto, vel remotiori, ille jure proprio succedere potest.

163. Quamvis dictæ personæ, patruus, amita etc. etc. religionem ingrediantur, nihilominus nepotes *jure representationis* ad successionem ducunt.

164. Dum fratres, et sorores non sunt ex eodem patre, vel matre geniti, secundum regulam supra art. 2. traditam, et illam *paterna paternis* etc. Succedunt illi, qui eundem patrem, aut eandem matrem habuere, in bonis a stipite (patre, matre) communi provenientibus.

165. Deficientibus fratribus et sororibus, semper succedunt proximiores in gradu tam ascendendo, quam descendendo (salvo jure representationis modò explicato) incipiendo non a remotiori, sed proximiori stipite communi, unde bona proveniunt.

166. In hac successione collateralis semper succeditur in stirpes, et non in *capita*, licet hæredes essent omnes in æquali gradu, excipe casum fratrum et sororum viventium supra n.º 161.

167. Si in illa linea unde bona proveniunt, nulli reperiuntur hæredes in gradu capaci, per sic dictam transgressionem, ad hæreditatem admittuntur hæredes ex alia linea, atque in hac, qui proximiores sunt stipiti communi a quo possessa sunt, nempe si aliquando per successionem ad latus paternum ultimi possessoris pervenere proximi ex hoc latere succedant; et vice versa si ad latus maternum secundum regulam: *paterna paternis* etc.

168. Tandem his omnibus deficientibus, succedit fiscus, sicut etiam illegitimis, ac expositis, si expensis statûs sustentantur: item proprie *dictis albinis*, qui ex locis oriundi sunt, ubi contra nostrates jus albinatûs exercetur; non autem succedit fiscus si dictæ personæ relictis liberis legitimis decedant.

169. Monasteria, seu intra seu extra patriam sita, quamvis alias privilegium succedendi haberent, circa bona defuncti in patria sita succedere nequeunt: neque monasterium dotem simul cum legato aut donatione percipere potest.

170. Regula paterna paternis etc. nonobstante, non refert an defunctus in vita plus ex uno, quam altero latere consumpas erit: ita, ut neutri parti contra alteram aliquis recursus ad compensationem consumptorum competat, nisi in casu ubi loco bonorum alienatorum, alia coempta, aut comparata fuerint. Interdictum tamen est consumptionem talem ex odio, seu livore facere. Tutor autem, aut curator taliter alienans nulliter ageret.

171. Pro *adquisito* nihil habetur, nisi deducto omni ære alieno, et compensatione totius massæ hæreditariæ prius facta, debita defuncti, ab ipsomet contracta prius

ex acquisitis solvenda sunt, si hæc non sufficiant, solvantur ab hæredibus pro rata bonorum tam paternorum, quam maternorum.

Dispositiones quædam speciales.

172. Si proles quædam cum parentibus in communione bonorum, aut operarum vixissent, aliis extra communionem, et sine collatione viventibus; in acquisitis illo tempore factis solæ priores succedunt, et tamen suam ratam partem reliquæ hæreditatis percipiant. Nihilominus salva semper manet parentibus disponendi facultas.

173. Attamen proles extra communionem commorantes a reliqua portione sua hæreditaria non excluduntur, siquid lucri comparaverint, ad id aliæ proles, aut parentes aspirare non possunt: sed neque compelli ad solvenda debita ab hisce contracta, nisi forte postea hæredes fiant.

174. Dum autem plures fratres, aut sorores in communione bonorum indivisim vivunt, communia quoque inter illos sunt lucra et damna, licet forte unus lucretur, et alter consumat; circa lucra autem seu adquisita idem dicendum de damnis in indivisione factis uno vel alterorum durante indivisione decedente, soli hæredes sunt, qui in communione vixerunt.

175. Bona tamen castrensia, aut quasi castrensia vel ex usufructu defuncti conjugis, ex munere principis aut dono amici, etiamsi in vita parentum acquisita fuerint, acquirentis sunt, id est, in communionem, et collationem non veniunt, salvis specialibus factis.

176. Cum nemo in communione bonorum permanere teneatur, si frater (aut alius) a communione recedere, et ad divisionem procedere velit, id socio indicet, an, et qualem divisionem petat; qui (socius) si divisionem recuset, assignetur coram iudice, et de postulata divisione litteræ testimoniales petantur, hoc facto bona pro divisis habeantur, et in secunda instantia iudex ipsemet dividat, et partem, quæ renuenti obvenit eidem offerat, aut in custodiam tradat.

177. Si inter bona dividenda talia reperiantur, quæ

aut simpliciter aut non nisi magno cum partium incommodo dividi possunt, ille cui major pars competit, minorem ad se trachere potest mediante competente taxa persoluta, quam si solvere recuset ad licitationem publicam totius procedi potest. Si tamen omnes æquales partes habeant, licitatio inter comparticipes locum habebit.

178. In casu, quo maritus post connubium ad domum uxoris divertit, communem cum illa domesticationem instituendi intentione, conficiat inventarium omnium bonorum uxoris: nam si uxor ante maritum obeat; hic probare tenetur, quid ad domum uxoris attulerit: si tamen supersunt liberi, ita ut bona tam paterna, quam materna inter hos jam post mortem parentum divisa fuerint, post illorum (liberorum) obitum hæredes paterni in possessionem mittendi sunt, usquedum materni jus suum probaverint: mobilia autem de quibus dubitatur, et nescitur, unde proveniant, per medium inter paternos et maternos dividantur; sed etiam uxor ad domum mariti simili modo accedens reciproce probare debet, quid ad maritum attulerit.

179. Siquis ex patria discedat, aut alias ita evanescat, ut intra triginta annos post discessum, aut evanitionem nulla amplius de eo habeatur notitia, pro mortuo reputatur, ita, ut hæredes legitimi bona illius inter se dividere possint, confectò tamen exacto inventario, et cautione præstita de substantia hæreditatis, aut ipsi aut prolibus forte redeuntibus, aut comparentibus in natura restituenda. Census vero lapsu decennii a tempore factæ divisionis computandi præscribuntur.

180. Majoritas proponit, et concedit hæredibus præsumptivis, ut etiam ante lapsum triginta annorum provisionam divisionem instituere possint sub his conditionibus:

- 1.º Ut divisio fieri nequeat, nisi post lapsum decennii.
- 2.º Ut conficiatur authenticum inventarium omnium bonorum absentis, cujus duplum in archivio communitalis deponatur.
- 3.º Ut hæredes omnes in solidum teneantur respondere pro tota massa divisa.

4.º Immobilia alienare nequeant sub nullitate alienationis.

5.º Uⁱ dividentes idoneam cautionem præstent.

6.º Ut constituatur curator, qui per triginta annos invigilet bonis absentis,

7.º Ut divisio in præjudicium tertii cedere non possit.

181. In casu n.º 179. exposito (nisi aliter inter partes per specialem conventionem conventum sit) exspectandus est lapsus triginta annorum, post quem ad hæreditatem admittuntur soli illi, qui tunc hæredes forent, si nulla amplius de tempore obitus hauriatur notitia; alias illi succedunt, qui tempore obitus hæredes fuissent.

De aditione, et repudiatione hæreditatis.

182. Pacta, et conventiones liberorum, qui viventibus patre, et matre vendunt, vel in hypothecam assignant bona hæritaria in proprium præjudicium sub nullitate prohibita sunt, nec emptori, aut creditori ulla præbeatur juris assistentia, sed perdat hic, quod exposuit.

183. Ut hæres legitimus dominium hæreditatis acquirat, opus est, ut eam vel *agnoscat*, vel *adeat*.

184. Quamprimum autem adit, quamvis hoc fieret post deliberationem, tenetur habere grata, rata, firma singula legitime facta, et gesta defuncti, cujus est hæres, transit enim hæreditas, cum omni honore, et onere: hinc ad hæredem etiam transit actio ad rescindendam emptionem, venditionem ob læsionem ultra tertium, quandiu adhuc durat terminus defuncto concessus.

185. Hæres renuntiare volens, aut renuntians bonis defuncti, se nequaquam immisceat, sed tenetur renuntiationem suam ante omnia significare judici illius loci, intra triginta dies continuos, a die habitæ de obitu notitiæ, et in ecclesia parochiali loci, suo loco cridarum publicationem renuntiationis fieri curet, cujus litteræ testimoniales petantur, et recipiantur.

186. Repudians hæreditatem juramentum præstare tenetur, quod repudiet absque dolo, fraude, et illicita machinatione.

187. Dubitanti an adire velit, tempus deliberandi unius anni et diei, conceditur sub stricta obligatione, et conditione, ne se interea imisceat hæreditati, nisi pro simplici victu suo et familiæ ac pecudum ministerio, et pastura. Si se imisceat, ipso facto habetur pro hærede et ad omnia onera defuncti hæreditati annexa subeunda tenetur.

188. Si tamen sub autoritate judicis debitum omnium bonorum conficiat inventarium, idoneam cautionem præstet de conservandis in debito statu bonis in hæreditate comprehensis, ac extradendis illis personis, quibus de jure competere possunt, ad administrationem sine præjudicio aliorum admitti potest; secus stent penes judicem, aut aliam personam idoneam per dictum tempus, quo elapso, ab administrante reddenda est ratio. Deliberans si intra terminum pro deliberatione concessum moriatur, jus deliberandi pro residuo adhuc tempore ad hæredes transmittit.

189. Deliberare volens, ante omnia intra triginta dies continuos post sepultum funus id judici intimare tenetur, eumque requirere, ut assumpto secum notario omnium mobilium atque immobilium exactum conficiat inventarium.

190. Judex ad instantiam partis deliberantis hanc deliberationem in tribus proximis parochiis, modo alias præscripto publicum faciat, et intra per statutas publicationes de quatuordena in quatuordenam ter factas creditores defuncti ad diem, et horam certam peremptorie assignet, ut compareant, credita sua, et actiones producant, quod si non comparuerint, audiendi amplius non sint.

191. Si tamen quis post lapsum termini tertii publicationem adhuc intra annum a data obitus compareat, et sub juramento asserat sibi obitum, et publicationes non inotuisse, audiendus est.

192. Adnotatis sic debitis, et actionibus dies certa præligenda est tam creditoribus, quam hæredi ad audiendam, et perficiendam verificationem, hæc omnia intra anni spatium fieri debent, ut hæredi deliberanti adhuc sex hebdomadæ ad deliberandum supersint.

193. Si deliberans intra hunc terminum hæreditatem non acceptaverit nec acceptationem declaraverit, habetur pro repudiante, et fit bonorum sicut in distributionibus subhastatio, et solutio, nisi alius, quamvis remotior, se pro hærede gerere velit.

194. Liberi parentum hæreditati renuntiantes, præter pœnas in codice pœnali statutas, in illa linea, in qua renuntiarunt succedere in nulla hæreditate possunt, nisi sub onere, et conditione ut creditoribus, qui propter præcedentem repudiationem damnum passi sunt ex integro satisfiat, absque tamen tertio de pluri: quo facto iterum admittuntur.

195. Si inter liberos vel cohæredes aliqui acceptant hæreditatem, alii repudiant, priores, hos adhuc viventes ab omnibus hæreditatibus ex illa linea in qua renuntiarunt provenientiibus excludunt. Liberi tamen exclusorum iterum admittuntur ad hæreditates futuras, si pro rata acceptantes indemnes servant.

De exhæredatione.

196. Parentes liberos licite, et valide exhæredare possunt:

- 1.º Si proles alterutri eorum violentas manus iniecerint, vel gravem injuriam intulerint.
- 2.º Si filius officium carnificis aut publicis exco-riatoris (Schinder, Abdeker, écorcheur) suscipiat, nisi pater tale excercuerit, si filia invitis parentibus carnifici vel tali exco-riatori nubat.
- 3.º Liberi ante vigesimum quintum annum completum invitis parentibus nubentes.
- 4.º Filiæ stuprum committentes, et actus venereos exercentes.
- 5.º Proles quæcumque scandalose viventes, quæ publicis, flagitiis, commerciis, et societatibus scelestis se immerserint, et ad monita parentum non resipuerint.

197. Ipso jure, ut indigni jure hæreditandi excidunt:

- 1.º Liberi, qui vel per se, vel per interpositam

aliam personam mortem parentum machinati fuerint.

- 2.º Si (excepta proditiōe patriæ) parentes de crimine accusaverint, ob quod, si convincerentur honoris amissione vel gravi pœna corporali plecterentur.
- 3.º Si prohibuerint, vel impediverint, ne parentes testari valuerint, ita ut propter impedimentum a liberis positum intestati decesserint.
- 4.º Filius qui thorum paternum, commiscendo se novercæ, violaverit.

In his tamen casibus parentes veniam concedere, et jus succedendi restituere possunt.

198. Etiam hæredes collaterales exhæredari possunt :

- 1.º Si illi, cui succedunt violentas manus intulerint, aut gravem injuriam.
- 2.º Si scandalose vixerint, se publicis flagitiis, vetitis commerciis, et societatibus immerse-
rint nec ad monita resipuerint.

199. Ipso jure, et hi a jure succedendi excidunt : si mortem illius, cujus hæredes forent, machinati sint, eum de crimine infamante, aut gravi corporali pœnæ subjecto accusaverint, si eum a testando impediverint modo mox dicto : in his pariter casibus venia concedi potest.

CODICIS CIVILIS.

LIBER III.

TITULUS PRIMUS.

DE OBLIGATIONIBUS, PACTIS ET CONTRACTIBUS.

ARTICULUS I.

De obligationibus.

1. OBLIGATIO justitiæ est vinculum juris adstringens ad aliquid *præstandum*, vel *agendum*, vel *omittendum* secundum *voluntatem*, et ad commodum obligantis.

2. Alia est pure naturalis ex jure naturæ, alia pure civilis ex jure civili, alia mixta ex utroque descendens. Civilis, actionem, vel exceptionem, pro foro externo præstat, mixta pro utroque stringit.

ARTICULUS II.

De pactis.

3. Pactum in genere, prout etiam contractus onerosos includit, est duorum, vel plurium in idem placitum serius consensus fide data ad aliquid *faciendum*, vel *omittendum*, vel *dandum*. Simplex enim ex parte unius facta, et ab altera non acceptata promissio (pollicitatio dicta) non parit vinculum juris, nisi in casibus in jure expressis.

4. Pacisci possunt, qui nullo jure prohibentur.

5. Objectum pactorum sunt: vel *res*, vel *facta*, vel

omissiones, quæ non specialiter prohibentur, nec extra commercium humanum sunt.

ARTICULUS III.

De contractibus.

6. Contractus in genere stricte sumptus, est conventio ultro citroque habita, pariens actionem civilem: si reciprocam pariat *bilateralis*, *onerosus synnallagmaticus* dicitur, si ex una tantum parte, *unilateralis*, *gratuitus*, *lucratus* vocatur.

TITULUS II.

DE CONTRACTU EMPTIONIS, VENDITIONIS.

7. **H**ic contractus est consensualis et onerosus de *re aliqua* tanquam merce tradenda, et dando pro *re prætio*.

8. Vendere, et emere possunt, qui liberam rerum administrationem habent, nisi specialiter prohibeantur.

9. Specialiter prohibetur, maritus (sub nullitate pacti) vendere, et alienare quovis modo bona immobilia suæ uxoris sine hujus voluntate, et libero ab omni fraude, dolo, metu, consensu: hoc accedente valide alienat: tenetur tamen (maritus).

1.º Alienatorum loco, alia in utilitatem uxoris emere, quæ non nisi simili modo alienabilia sunt, vel ex suis propriis ad taxam proborum, sed absque sic dicto tertio de pluri uxori in solutum tradere.

2.º Si neutrum faciat, tenetur maritus percipiens bona uxorum pro casu alienationis ea *assecurare* vulgo *posare* et primo quidem super aliis bonis suis immobilibus, liberis, non feudilibus aut simili oneri subjectis, quæ summæ

capitali, et tertio de pluri æquivalenceant, si talia habeat : in defectu horum super feudilibus ; si et his careat, super mobilibus. Positiones autem tales fieri nequeunt in fraudem creditorum potius jus habentium nec pro majori summa, quam quæ fide dignis testimoniis probari potest.

3.º Bonis sibi in assecurationem datis uxor post mortem mariti ex integro frui potest, et ea retinere, donec ipsi, pro omnibus, etiam successive, a marito perceptis plene sit satisfactum.

10. Si tamen maritus debita uxoris solvisset, hæc deducenda seu defalcanda sunt, cum non teneatur solvere debita uxoris per hanc ante conjugium, vel hoc durante valide contracta, neque illa, quibus uxor per hæreditatem onerata est.

11. Mobilia uxoris, maritus sine illius consensu alienare valet, dummodo pro alienatis sufficientem assecurationem seu positionem præstare possit.

12. Siquis, etiam patriota bona sua in patria sita vendat, et pretium aut obligationes hypothecas recuperet, atque exportat, detrahantur ipsi ex summa quinque procentum : in priori casu, hæc cedunt communitati ubi talia bona vendita sita sunt : in secundo ubi hypotheca sita est, salvo jure sæderum, et reciprocitatis.

13. Vendi, et emi non possunt :

1.º Bona pupillorum sine præscriptis solemnitatibus.

2.º Res actu litigiosæ.

3.º Actiones criminales, famosæ.

4.º Hæreditas viventis sine hujus consensu.

14. Pactum, quo creditor aliquis mutuas pecunias daret sub conditione hac, ut debitor in hypothecam assignet certum fundum, qui pro casu non restitutæ in tempore convento pecuniæ creditori devolvatur, ita interdictum est; ut judex nullam præbere possit assistentiam creditori, nisi pro summa credita, et expensis cum tertio

de pluri *dum pignora auctoritate judicis levarentur* : quamvis terminus rescindendæ venditionis ob læsionem jam esset præterlapsus. *Salva tamen manet debitori facultas intra terminum a lege concessum pignus sine tertio de pluri redimendi.*

15. Idem observandum est in casu, ubi creditor adigit debitorem, ut hic fundum aliquem illi vendat pretio longe minori, quam sit illud fundi, sub conditione, ut si illum fundum intra certum tempus per reachetum redimere negligat, in commissum creditori cadat.

16. Etsi retrovenditio (vulgo reachetum) *perpetua* in pacto reservetur, ultra triginta annos tamen non extenditur.

17. Inter obligationes venditoris præcipue enumeratur evictio, seu sic dicta *guerentia*.

18. Vi evictionis, ad quam præstandam tenetur quis venditor, hic guerentire tenetur emptori pacificam rei venditæ possessionem, id est, id agere, ut ipsa res vendita ad emptorem perveniat, et in illius pacificam possessionem transferatur.

19. Ab hac obligatione tamen liberare se potest venditor, si pretium restituat, expensas solvat, damna compenset, si fuerit venditor credens rem venditam suam esse, ac juramentum præstet, quod medium resistendi rem evincere volenti non habeat, quodque debitam ad resistendum diligentiam adhibuerit, omni fraude, et dolo semotis.

20. Meliorationes tamen ac expensas necessarias, et utiles in rem emptam factas non venditor, sed evincens solvere tenetur.

21. Siquis vendat rem seu possessionem, *quam credit esse suam*, postea autem cætera sua bona dilapidaverit, emptor pro casu evictionis super his bonis nullum habebit recursum, nisi *specialiter*, et *expresse* illi prius fuissent hypothecata.

22. Si fundus venditus, pluribus quam in contractu expressis oneribus obnoxius esse ex post deprehendatur, sique hæc onera redimi queant, emptor compellere potest

venditorem, aut ad fundum exonerandum, aut ad minuendum pro rata pretium.

23. Si vero hæc onera sint perpetua et irredimibilia, optionem habet emptor a contractu resiliendi, et a venditore exposita repetendi, vel valorem horum onerum juxta estimationem judicis, et expertorum exigendi, vel etiam adigendi venditorem, ut hic onera hæc propriis suis bonis imponat, indemnem servando emptorem.

24. Tempus quamdiu venditor emptori pecudem guerentire, seu hunc indemnem servare tenetur, sequens statutum est :

1.º Pro omnibus pecudibus pulmonicis nonaginta dies.

2.º Pro equis lunaticis, et tussientibus (Mond-süchtige, Dampfige, lunatiques, poussifs) dies quadraginta duo pro muculentis (Rotzige, morveux) nonaginta.

3.º Pro leprosis, scabiosis, pecoribus cornutis nonaginta, pro epilepticis vero et vertigini subjectis quadraginta duo, sicut pro porcis scabiosis et leprosis.

4.º Pro equis præsepe arrodentibus (Krippenbeisende, le tic) quadraginta duo.

25. Ut obligatio hujus guerentiæ effectum sortiatur requiritur :

1.º Ut duo experti per judicem nominati sub juramento vel ante, vel post inspectionem præstito declarent naturam morbi, et quo pecus perierit, seu quo affectum fuerit.

2.º Inspectio autem, et processus verbalis intra spatium quadraginta octo horarum fieri debet, post interitum aut mactationem pecoris.

26. Si experti sub juramento, et pro certo declarare valeant morbum post venditionem fuisse contractum cessat guerentia, sive dein pecus perierit, sive mactatum fuerit : actio ipsa seu terminus a lege præscriptus ad petendam guerentiam currere incipit statim post processum verbalem erectum intra terminum tamen pro guerentia supra statutum.

27. Terminus autem incipit currere a die completæ per *traditionem* venditionis.

28. Lex hæc pro iis contrahentibus tantum statuta est, ubi et venditor et emptor in patria commorantur, erga externos observetur reciprocitas.

29. Venditor in re vendita quamdiu pretium non solum est (sicut permutator) in re permutata *tacitam specialem* hypothecam habet, quod etiam extenditur ad obligationes seu nomina, et mobilia *quamdiu* in manibus primi emptoris existunt.

30. Inter modos, quibus emptio, venditio, aut rescinditur aut quodammodo infirmatur, præcipue hic observanda est *læsio*, et *retractus* seu *tenta*.

31. Non in venditione solum, sed et in aliis similibus contractibus *onerosis* læsus ultra tertium justii pretii a taxatoribus secundum lege æstimandi *rescissionem* contractus petere potest.

32. Excipiuntur contractus aleatorii ubi lucrum vel damnum dependet ab incerto eventu uti in ludo, censibus vitalitiis, emptione hæreditatis in genere etc. etc.

33. Oportet autem ut circa immobilia intra annum et diem continuum a tempore initi contractus computandum, circa mobilia vero intra sex hebdomodas *utiles*, læsus rescissionem petat, partem adversam eum in finem ad comparandum coram iudice assignando.

34. Locum non habet rescisio propter læsionem circa mobilia in mundinis publicis nec circa mobilia aut immobilia per subhastationem publicam plus offerenti, vendita.

35. Venditor censetur læsus ultra tertium, si ex duodecim partibus *non* percipiat *octo*, emptor vero si solvat ultra sexdecim: taxanda autem res est, qualis tempore initi contractus exstitit: eadem proportio servanda est in aliis contractibus, ubi rescisio propter læsionem locum habet.

TITULUS III.

DE JURE RETRACTUS, SEU TENTA.

ARTICULUS I.

De casibus in quibus jus tentæ locum habet.

36. Jus retractus, seu tentæ, est jus alicui competens, quo rem *immobilem* ab alio venditam eodem pretio ad se retrahere valet.

37. Tenta locum habet in omnibus venditionibus auctoritate privata factis, non vero in subhastationibus, quæ necessario sub auctoritate judicis, et post consuetas publicationes fiunt.

38. Licet in veris permutationibus (vulgo concambiis) tenta locum non habeat, si tamen summa augmenti vulgo turna ab uno ex permutatoribus alteri solvenda valorem bonorum in permutationem datorum *excedat*, pro *venditione* habetur et tentæ locus est.

39. Etiam competit circa res immobiles, quæ auctoritate judicis, aut ad hujus æstimationem in solutionem creditori dantur, ergo etiam in aliis in solutum dationibus; observatis tamen a lege præscriptis conditionibus; non vero circa bona immobilia, quæ maritus patriota suæ uxori in solutum, vel compensationem dat.

40. Si in solutum tradantur obligationes etiam hypothecatæ, æqui parantur paratis, et retractus fieri potest bonorum sic venditorum, non vero obligationum etiam hypothecatarum.

41. Tenta pariter locum habet in venditionibus sub reacheto et toto quidem, quo jus reacheti venditori competit, tempore, sive retrahere volens intra quatuordecim dies notitiam venditionis habuerit, sive non: quo tamen durante venditor per reachetum rem venditam sibi iterum propriam reddere potest, quod si non faciat, elapso

hoc termino supersunt adhuc retrahere volenti quatuordecim dies continui ad faciendam tentam, servatis tamen omnibus formalitatibus, et conditionibus alias præscriptis.

Idem dicendum de venditione facta sub reservatione usufructus, sive legalis, sive conventionalis durante jure usufructuarii, indemni tamen servato emptore.

42. Etiam si a venditione rerum mobilium exulet jus retractus, excipitur tamen casus revisionis ultimæ art. 9. de retractu pecudum.

43. Si quis vendat jus percipiendi ex re fundali redditus feudales, jus retractus locum habet; si vero debitor ipsemet redimat; nullus est retractui locus.

44. Quando in casu permutationis jus tentæ fors locum habere potest, tentario autem, id est *illi, cui fit tenta*, bona in permutationem data restitui amplius nequeunt, hic tentam admittere non cogitur.

ARTICULUS II.

De personis, quibus, et contra quas retractus competit.

45. Jus tentæ competit omnibus consanguineis, imo et affinibus venditoris servato mox indicando ordine.

46. Imo competit in gradu propinquioribus consanguineis in linea unde bona vendita proveniunt, secundum ordinem circa successionem statutum: hinc si in gradu æquali conjuncti sint, unus contra alterum (v. g. frater contra fratrem) jure tentæ caret.

47. Si proximior tentam non fecerit, jus ad sequentem proximiorum gradatim devolvitur in gradu succedendi existentem, imo hisce omnibus deficientibus, ad affines eodem servato ordine, ita tamen ut terminus quatuordecim dierum ad solvendum currere non incipiat remotiori, nisi postquam proximior illum præterlabi passus est. Tenta ipsa in termino legali fieri debet.

48. Si consanguinei in ea linea unde bona proveniunt, non retrahunt, retrahere possunt etiam alterius lineæ propinqui, servata gradus propinquitate.

49. In retrahendis bonis acquisitis, aut ex neutro latere provenientiibus, si in æquali gradu sint, *bilaterales* præferuntur *unilateralibus*, paterni maternis, sine distinctione sexus.

50. Quando plures in jure retrahendi pares tentam faciunt, licet tempore diverso intra terminum tamen competentem, admittuntur pro rata omnes.

51. Etiam dum illegitimi vendunt, illorum propinquis jus tentæ conceditur.

52. Exteris tamen, qui patriotæ non sunt, jus tentæ non competit quamvis hæredes venditoris forent.

53. Contra hos externos jus retractus secundum ordinem mox statuendum ab omnibus patriotis exerceri potest, modo hic indicando, nempe diem ab ultima publicatione computando.

54. Exteri non patriotæ, qui emere, aut acquirere volunt bona fundalia, aut ædificia in patria sita, tenentur :

1.º Petere, et obtinere a consilio status licentiam.

2.º Qua obtenta acquisitionem factam tribus diebus dominicis continuis in loco solito curiarum, parochiæ in qua bona sita sunt per consuetas publicationes notam facere, et curare ut etiam semel saltem pagellis publicis inseratur.

Has conditiones si exacte observaverint, jus retractus contra ipsos a patriotis non nisi per annum et diem computandum a data ultimæ publicationis exerceri potest : si vero una, vel altera observata non fuerit, jus tentæ per integrum durat decennium.

55. In quocumque casu, exterus non patriota dicta bona acquirens, tenetur persolvere ærario status, titulo mutationis, domini decem per centum prælii conventi.

56. Etiam bona a non patriotis ante promulgationem hujus codicis empta, non nisi per decennium a data ultimæ proclamationis computandum retrahi possunt; abolito perpetui retractus jure; opus tamen est, ut etiam

sic factæ acquisitiones a decem retro annis modo mox præscripto publicentur, et ærario status persolvantur decem per centum : his impletis a data ultimæ publicationis non nisi per annum, et diem retractus fieri potest.

57. Huic tentæ pariter subjacent bona mulieris etiam patriotæ sed extero nuptæ hoc servato ordine :

1.º Si nubat extero non patriotæ, cum præscriptis per legem consensu, et formalitatibus, bona ante nuptias per hæreditatem accepta non nisi post mortem mulieris retrahi possunt, intellige, nisi hæredes ipsius patriotæ forent.

2.º Si autem contra præscriptum legis nupserit bona omnia quocumque titulo acquisita a die acquisitionis retractui subjacent.

58. Jus autem retractus contra non patriotas competit :

1.º Consanguineis, dein affinibus ; post hos vicina bona possidentibus, tandem cuius patriotæ.

2.º Et inter hos patriotas, præfertur ille qui primus retractum facit.

59. Regula generalis est, ut in omnibus, et singulis retractuum casibus respectu fæderatorum, pacta fæderalia et exacta reciprocitas observetur salvo jure retractus gentilitii.

ARTICULUS III.

De obligationibus retrahentis, et tentarii.

60. Retractum gentilitium facere volens, tenetur intra terminum peremptorium anni et diei, a data initi contractus, et quidem intra quatuordecim dies ab habita contractus notitia coram iudice aut domicilii emptoris aut rei sitæ hunc retractum facere, cavendo de emptore indemni servando, pactis implendis, ac expensis incurris et incurrendis refundendis : postulet insuper a iudice ad tentam faciendam admitti, et de admissione facta lit-

teras testimoniales petat, quas concedat iudex; si tamen simul petatur mandatum citationis, et intimationis tentæ; hoc vices supplet litterarum testimonialium.

61. Valide tamen tentarius per liberam conventionem formalitatibus hisce in gratiam retrahentis renunciare potest, dummodo id fiat sine præjudicio jus tentæ habentium, secus intra eosdem quatuordecim dies retractus factus emptori seu in persona, si commode fieri potest, vel ad ejus domicilium intimandus est, emptorque assignandus ut mediante juramento corporali pretium, et pacta conventa ex integro manifestet, intra quatuordecim dies utiles a die factæ intimationis computandos aut ad excipiendum contra tentam si sua interesse putaverit.

62. Post factam ab emptore declarationem, retrahens tenetur sub nullitate tentæ, intra quatuordecim dies continuos eidem pro omnibus et singulis expositis satisfacere eumque indemnem servare, et in eadem comparitione qua fit manifestatio declarare, an factæ tentæ insistat.

63. Jurare pariter tenetur retrahens, si fuerit requisitus, coram iudice, et sine tergiversatione, quod tentam faciat nomine suo proprio, et non alterius cujuscumque, sine fraude, dolo, sinistra machinatione, et quod nulla de bonis retractis post annum et diem cedendis, pacta præcesserint; si vero hoc juramentum præstare recuset decidit a *jure tentæ* item quod non prius, quam intra quatuordecim dies in notitiam contractus venerit.

64. Postquam tenta coram iudice facta est, a contractantibus nihil omnino circa contractum conclusum mutari, nec hic rescindi potest.

65. Emptor bona empta alienare potest etiam termino ad faciendam tentam nondum elapso; salvum tamen manet jus retractus contra, primum emptorem.

66. Expensas utiles, aut necessarias ab emptore intra prædictum tempus anni et diei ante tentam intimatam factas, retrahens ad taxam expertorum refundere tenetur; non vero eas, quas fecisset post tentam intimatam (excipe necessarias).

67. Si vendens pro pretio determinato pasciscatur, par-

tem autem in fraudem tentæ emptori donet, retrahens non nisi pro pretio, quod emptor solvit, aut solvere debuisse, satisfacere tenetur.

68. Retrahens per annum, et diem bona retracta alienare nequit; sed retinere tenetur, secus redeunt ad primum emptorem *sine contradictione*.

69. Siquis tentam faciat nomine uxoris, liberorum, nurus et tuteliberorum; bona retracta immediate, et directe eis cedant quorum nomine tenta facta est, sub nullitate retractus. Personis tamen, quæ per se ipsas agere non possunt (idem dic de absentibus et fœminis) competit terminus peremptorius anni et diei, sive contractum intra quatuordecim dies sciverint, sive non.

70. Si in solutum dentur ab emptore res (vulgo denariatæ) mobiles, fungibiles, pecora etc. pro pretio justo majori et adhuc existant in manibus venditoris, et hic consentiat, in natura restitui possunt intra terminum ordinarium solutionis faciendæ. Si autem venditor non consentiat aut eas non amplius possideat, taxari debent per expertos qui tallum notitiam habent, et emptor pretio taxato contentus esse debet.

71. Si autem in solutum detur summa finata; et hæc neque in toto neque in parte recuperata fuerit emptor eam reassumat; si vero venditor partem aliquam hujus summæ percepisset, retrahens emptori totam summam persolvat: quodsi plura ejusmodi debita activa fuissent non recuperata, emptor omnia reassumat; si vero forte debitor creditori fundum quendam in solutum dederit, retrahens tenetur debitum illud sic solutum in paratis persolvere.

72. Retractus alicujus partis fieri nequit, sed omnia quæ in venditionem venerunt, necessario retrahenda sunt.

73. Tentam faciens extero tenetur refundere summam capitalem expositam, et in super illa decem per centum ærario status soluta, et expensas necessarias et utiles: si tamen tentarius de fraude, et dolo suspectus esset, æstimationem legalem petere potest retrahens, qua contentus esse debet tentarius.

74. Si plures in eodem gradu tentam faciant ejusdem rei adeo modicæ, ut inter singulos commodè dividere nequeant, et judex partes conciliare non posset, recurrendum ad dispositionem n.º 142. art. 4. tit. 9. libri 2.

75. Intra terminum anni et diei, a data acquisitionis, qui tentam extraneo facit, cuilibet horum, ad quem forte successive res vendita pervenit, pro arbitrio suo facere potest: post annum autem et diem ultimo possessori facienda est, et hic indemnitas servari debet, si sine fraude, et dolo egerit, intellige de casibus ubi retractus locum habet: nempe si ob non impletas condiciones legis jus decennalis retractus cuidam competeret. Hypothecæ ante lapsum anni, et diei ab extero bonis emptis impositæ invalidæ sunt pro casu tentæ.

76. Bona ab extraneo quocumque titulo, etiam permutationis comparata, retractui subjacent.

77. Circa expensas a contrahentibus ratione ipsius contractus factas, retrahens plus refundere non tenetur quam tres francos, si valor contractus summam trecentorum francorum non transcendat. Si transcendat, exigi potest insuper unus per centum usque ad mille et non ultra: hinc decem pro mille.

78. Si in retractu, donatio, permutatio, venditio vel pretium dubium foret, in hoc casu uterque contrahens ad manifestandam sub juramento veritatem compelli potest. Judex autem dolosos, fraudulentos, aut perjuros, statutâ per leges pœna afficiat.

TITULUS IV.

DE LOCATO ET CONDUCTO.

79. **L**OCATIO, et conductio est contractus *consensualis* onerosus, quo *res* aut *opera*, ab uno (*localore*) alteri (*locatario*) seu conductori utenda fruenda traditur, pro certa inter contrahentes conventa mercede.

80. Locatio etiam ad tempus determinatum conventa expirat per venditionem seu alienationem rei locatæ, imo per mortem tam locatoris, quam conductoris etiam ante lapsum temporis conventi; conductore tamen indemni servato pro expensis, melioramentis, et censu anticipato soluto. Si tamen alteruter moriatur anno locationis jam incepto, illo adhuc anno perdurat locatio, donec fructus omnes fuerint collecti, quod etiam pro casu alienationis intelligendum est.

TITULUS V.

DE MUTUO.

81. **L**ICITE et valide elocantur pecuniæ ad censum annum, qui non transcendat sex *pro centum* etiam si tantum elocentur ad annum unum vel tempus determinatum. Si plus petatur, committitur summa et census, quoad duas tertias partes in favorem debitoris, et quoad tertiam in favorem fisci, etiamsi census in re fungibili consistant.

82. Majores census exigi possunt ex partium conventionem si census sunt vitalitii, et sub amissione summæ elocentur pæcuniæ.

83. Summa capitalis repeti potest :

- 1.º Ob inopiam debitoris, vel instans proxime periculum amittendæ sortis.
- 2.º Si debitor census annuos per triennium non solverit.

84. Si redditus feudales, et similes census in rebus fungibilibus præstandi anno fertilitatis recuperati non fuerint, pro iis postea majus pretium pecuniæ exigi non potest, quam currens anni illius, quo debebantur.

85. Mercatores pro mercibus credito venditis censum exigere non possunt, neque illis licet a debitoribus per

novationem recognitionem summæ debitæ sub censu
acceptare.

TITULUS VI.

DE FIDEJUSSORIBUS.

86. **F**IDEJUSSOR (vulgo cautor) est, qui promittit se soluturum pro alio, si hic non solvat, et sic simplex *cautor* dicitur; si autem æque principaliter ac ipsemet debitor se obliget ad solvendum, *principalis solutor* vocatur.

87. Simplex cautor *regulariter* conveniri et excuti non potest nisi prius excusso principali debitore; si vero sit principalis solutor, optionem habet creditor an hunc vel debitorem convenire velit.

88. Invalide fidejubet uxor pro marito sine consensu duorum proximorum consanguineorum, et simul hæredum præsumptivorum: in horum ad autorisandum capacium defectu, constituatur curator *ad hoc* cum duobus reconsiliariis et simul accedat judicis loci autoritas quæ semper ultra prædictorum consensum necessaria est, quoties uxor pro marito extero cavere vult: immo, ut uxor etiam pro alio, quam marito cavere possit, prædictorum hæredum, aut in horum defectu curatoris et consiliariorum consensu indiget; nec iudex sine illo, fœminas autorisare potest.

89. In fidejussore jus tam activum quam passivum transit ad hæredes debitoris qui in solidum tenentur: idem dicendum de hæredibus fidejussoris.

90. Liberatur fidejussor, si creditor post factam fidejussionem nova pacta cum debitore, inscio fidejussore, cum hujus præjudicio qualicumque ineat.

TITULUS VII.

*DE LUDO, ET SPONSIONIBUS VULGO VADIIS
SEU FIRMANTIIS.*

91. **Ex** ludo, et sponsonibus nulla præbetur assistentia, nec actio civilis competit, sive accesserit cautio sive non; imo repetitioni soluti locus est, quando summa judicatur excessiva aut ex parte lucrantis fraus, vel dolus intervenisse probetur.

TITULUS VIII.

*DE PROCURATIONIBUS IN LIBRO QUARTO
TRACTATUR.*

TITULUS IX.

DE SOLUTIONIBUS.

92. **Solutio** est præstatio debiti creditori, debito loco, tempore, et modo animo extinguendi debitum, facta.

93. Si tempus solutionis est determinatum, hæc a debitore differri non potest, quin constituatur in mora culpabili, nec eam prius exigere potest creditor nisi ob periculum imminens amittendæ sortis vel ex malitia, vel inopia debitoris.

94. Potest debitor anticipatò solvere, si id fiat sine detrimento creditoris, qui intra annum non tenetur

recipere summam capitalem, quin census pro integro anno offeratur multo minus aliquid in solutionem summæ imputare, donec pro censibus sit satisfactum.

95. His suppositis, si solutionem *debite* offerat debitor, creditor autem acceptionem *indebite* recuset, debitor res in solutionem oblatas apud judicem deponere potest, et interea liberatur. Si tamen moveatur desuper lis, periculum rerum depositarum et expensæ incumbunt victo.

96. Ut hæc oblatio, et depositio debite fiat, requiritur, ut debitor solutionem integram, et quantum interest creditoris effective offerat, loco et tempore convento, hicque (creditor) de depositione totius debiti judicialiter moneatur.

97. In solutione in paratis faciendâ sic procedatur:

1.º Si de specie monetæ nil specialiter conventum fuerit, debitor solvere tenetur *valorem* summæ debitæ; si ergo valor monetæ interea imminutus fuerit, suplere defectum debet, usque dum species nummorum dictum valorem adæquet; et vice versa si valor monetæ auctus fuerit, satisfacit si secundum valorem præsentem monetæ summam debitam solvat.

2.º Si conventum fuit, ut in eadem specie, non determinando valorem accepta restituantur, satisfacit debitor, si eundem numerum monetæ persolvat, licet forte hujus valor decreverit; debitor tamen tenetur restituere eundem numerum monetæ licet valor auctus fuerit.

3.º Si autem creditor, et speciem et valorem determinaverit v. g. mutuos tibi do centum aureos, qui valent mille sexcentos francos; valor horum mille et sexcentorum francorum præstandus est: in quacumque specie nummorum.

98. Cessio nominis (vulgo fina) fit, quando quis alteri nomina seu credita sua, et jus suum contra tertium debitorem etiam absentem, et ignorantem cedit, vendit, vel in solutum dat.

99. Nemo cogi potest ad acceptandam finam.

100. Cedens (finator) tenetur ad præstandam evictionem seu guerentiam et manutentionem nominis cessi, per annum et diem, videlicet si debitum sit devolutum, et exigibile, terminus hic computatur a die devoluti debiti; si vero non sit exigibile (forte perpetuum), a die cessionis factæ.

101. Intra hunc terminum acceptans (finatarius) tenetur adhibere debitam diligentiam ad debitum cessum consequendum, si exigibile sit. Secus, ad inquirendum an solidum sit, si aut consequi illud non possit, aut non sat solidum esse deprehendat, judicialiter moneat finatorem; si hæc facere negligat finatarius, liberatur finator ab ulteriori guerentia. Si tamen reipsa nomen cessum jam ab initio nullum fuisset, guerentia etiam post annum et diem perdurat.

102. Acceptans finam absque consensu debitoris, si hunc persequatur, etiam ab hoc aliam finam in solutum acceptare tenetur, dummodo hæc cum præcedenti sit ejusdem quantitatis, valoris, et conditionis eodem tempore, et modo solvenda.

103. Ad tertium (non ultra) debitorem extendi potest similis cessio, sub oneribus tamen et conditionibus, mox expositis.

104. Si debitor ignorans cessionem, quidquam creditori cedenti solverit, *valide* solvit: si sciens, *invalidè*, et non liberatus est: hinc finatarius eundem de facta cessione commonefaciat, si sua interesse putaverit.

